

บทที่ 2

ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ

ประเทศที่มีรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยหรือรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ (modern constitutional) จะยอมรับหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และจะกำหนดให้มีองค์กรขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการคุ้มครองหลักการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจเรียกว่า “ศาลรัฐธรรมนูญ (Constitutional Court)” หรือองค์กรที่เรียกชื่ออื่นแตกต่างกันไปทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ สังคมและการเมืองของแต่ละประเทศ ดังนั้นในบทที่ 2 นี้ผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาถึงผลของคำวินิจฉัยขององค์กรที่รัฐธรรมนูญประเทศต่างๆ ได้จัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ในการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยจะแบ่งหัวข้อในการศึกษาออกเป็น ผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสในหัวข้อ 2.1 ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันในหัวข้อ 2.2 และผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียในหัวข้อ 2.3

2.1 ผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส (Conseil Constitutionnel) ได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 มีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมืองที่ทำหน้าที่ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและชี้ขาดขอบเขตการทำหน้าที่ของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร¹ หรือลดความขัดแย้งระหว่างรัฐสภากับรัฐบาล² ในกรณีที่มีการก้าวก้าวการใช้อำนาจในการตรากฎหมายระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

¹ Mauro Cappelletti, Comparative Constitutional Law (New York: The Bobbs – Merrill Company, Inc, 1979), p. 29.

² ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศาสตร์, “การแบ่งแยกอำนาจกับการตีความรัฐธรรมนูญ,” วารสารกฎหมาย, เล่มที่ 1, ตอน 2, น. 397 (สิงหาคม 2525).

ฝรั่งเศสจึงไม่ใช่องค์กรที่ทำหน้าที่เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน³ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีสถานะเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญเนื่องจากการจัดตั้งและกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญโดยตรง ในการศึกษาผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสผู้เขียนจะแบ่งหัวข้อในการศึกษาออกเป็น โครงสร้างอำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในหัวข้อ 2.1.1 ประเภทของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในหัวข้อ 2.1.2 และผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในหัวข้อ 2.1.3

2.1.1 โครงสร้าง อำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

ในการพิจารณาเกี่ยวกับผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสในเบื้องต้นจำเป็นต้องทราบถึงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก่อน ทั้งนี้เพื่อเป็นฐานในการพิจารณาเกี่ยวกับผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต่อไป ซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

2.1.1.1 โครงสร้างของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

จากการพิจารณารัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 และรัฐกำหนดฉบับที่ 58-1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 จะพบว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีโครงสร้างดังต่อไปนี้

(1) องค์ประกอบของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญ 2 ประเภท คือ ตุลาการรัฐธรรมนูญที่มาจากการแต่งตั้งและตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง และมีประธานตุลาการรัฐธรรมนูญโดยการแต่งตั้งของประธานาธิบดี

³ โภคิน พลกุล, ปัญหาและข้อคิดบางเรื่องจากรัฐธรรมนูญไทย (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์การพิมพ์พลชัย, 2529), น. 55-59.

ตุลาการรัฐธรรมนูญที่มาจากการแต่งตั้ง⁴ ประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญจำนวน 9 คน โดยได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจากองค์กรสูงสุดของรัฐ 3 องค์กร คือ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นผู้แต่งตั้ง 3 คน ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้แต่งตั้ง 3 คน และประธานวุฒิสภาเป็นผู้แต่งตั้งอีก 3 คน มีวาระในการดำรงตำแหน่ง 9 ปี และจะมีการแต่งตั้งใหม่เป็นจำนวน 1 ใน 3 ทุกๆ 3 ปี เพราะในระยะทุกๆ 3 ปี จะมีตุลาการรัฐธรรมนูญพ้นจากตำแหน่ง 3 คน และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียวไม่สามารถได้รับการแต่งตั้งเข้ามาใหม่ได้อีก การพ้นจากตำแหน่งนอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ คือ 9 ปีแล้วยังพ้นจากตำแหน่งเพราะการตาย ลาออก และให้ออกเพราะขาดคุณสมบัติด้วย

ตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง⁵ ประกอบด้วยอดีตประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐทุกคนเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่งตลอดชีพ มีวาระในการดำรงตำแหน่งตลอดชีวิต และพ้นจากตำแหน่งเมื่อตาย ส่วนการลาออกจากตำแหน่งนั้นรัฐธรรมนูญและกฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ แต่ในทางปฏิบัติหากตุลาการรัฐธรรมนูญไม่ประสงค์จะเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญก็จะใช้วิธีไม่เข้าร่วมประชุม แต่ก็ยังถือว่าผู้นั้นยังเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญอยู่⁶

ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ⁷ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นผู้แต่งตั้งประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญโดยแต่งตั้งจากตุลาการรัฐธรรมนูญที่มาจากการแต่งตั้งหรือตุลาการที่เป็นโดยตำแหน่ง การคัดเลือกตัวบุคคลที่จะแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 มาตรา 56 วรรคหนึ่ง ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, คำแปลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), น. 49.

⁵ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 มาตรา 56 วรรคสอง ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, เพิ่งอ้าง, น. 50.

⁶ นันทวัฒน์ บรมานันท์, รายงานการวิจัยเรื่อง ศาลรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2548), น. 15.

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 มาตรา 56 วรรคสาม และรัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 - 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 มาตรา 1 วรรคสอง ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 50 และ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศกับศาลรัฐธรรมนูญไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546), น. 294.

นั้นเป็นดุลพินิจของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐและไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ ทั้งสิ้น วาระการดำรงตำแหน่งของประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะดำรงตำแหน่งเท่ากับวาระของตนที่มีอยู่ในฐานะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ แต่หากประธานาธิบดีแต่งตั้งประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจากตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง ผู้นั้นจะดำรงตำแหน่งประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไปตลอดชีวิต⁸ สำหรับการพ้นจากตำแหน่งนั้น ถ้าเป็นประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่มาจากการแต่งตั้งจะพ้นจากตำแหน่งเมื่อหมดวาระ ตาย ลาออกหรือการให้ออกเพราะขาดคุณสมบัติ ส่วนประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่มาจากตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่งก็จะพ้นจากตำแหน่งเมื่อสิ้นชีวิต

(2) สำนักงานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสจะมีหน่วยธุรการของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเรียกว่า สำนักงานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านธุรการของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ มีเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญโดยการแต่งตั้งของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐโดยการเสนอแนะของประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เป็นผู้อำนวยความสะดวกทางธุรการของสถาบันคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและอำนวยความสะดวกในส่วนที่เกี่ยวกับข้อมูลทางกฎหมายให้แก่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนตลอดจนความเห็นต่างๆ ซึ่งจะเป็นฐานในการทำคำวินิจฉัย การบริหารงานภายในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ มีงบประมาณในการดำเนินงานของตนเอง โดยถูกบรรจุอยู่ในงบประมาณแผ่นดินของรัฐบาล คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีความเป็นอิสระทางด้านงบประมาณสูงและได้รับการบริหารจัดการโดยประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

2.1.1.2 อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรพิเศษที่มีลักษณะเป็นองค์กรทางการเมือง (Organe politique) ที่รัฐธรรมนูญจัดตั้งขึ้นมาเพื่อคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ อำนาจหน้าที่ในการควบคุมมิให้บทบัญญัติและกฎหมายใดๆ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนั้น จึงเป็นหน้าที่หลักของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ และเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 ในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะพบว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีอำนาจหน้าที่ใน 2 ลักษณะคือ

⁸ นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น. 14.

(1) อำนาจหน้าที่ในลักษณะที่เป็นศาลหรืออำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดทางตุลาการ ได้แก่ อำนาจดังต่อไปนี้

1) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมาย

ระบบการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมายในฝรั่งเศสมีเฉพาะการควบคุมตรวจสอบก่อนการประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมายหรือการควบคุมตรวจสอบร่างกฎหมายเท่านั้น หรือที่เรียกว่า ระบบการควบคุมแบบป้องกัน (preventif) ไม่มีการควบคุมหลังการประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องจากฝรั่งเศสยึดมั่นอยู่กับแนวคิดที่ว่ากฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของฝ่ายนิติบัญญัติมาแล้วคือเจตนารมณ์ทั่วไปของประชาชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย รัฐหรือองค์กรอื่นใดจะมาลบล้างเจตนารมณ์นี้ไม่ได้

ระบบการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมายในฝรั่งเศสแยกได้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

ก. การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (lois organiques) และข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 61 วรรคหนึ่ง และรัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 – 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 มาตรา 17 วรรคหนึ่ง การควบคุมตรวจสอบในกรณีนี้เป็นการควบคุมตรวจสอบแบบอัตโนมัติหรือแบบบังคับ คือ เมื่อมีการตราบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาแล้วก่อนที่จะนำบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือข้อบังคับแล้วแต่กรณีไปประกาศใช้บังคับ ให้นายกรัฐมนตรีหรือประธานแห่งสภาซึ่งตราข้อบังคับนั้นแล้วแต่กรณีนำร่างบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเสนอต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือข้อบังคับการประชุมสภานั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

ข. การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ (lois ordinaires) ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 61 วรรคสอง การควบคุมตรวจสอบในกรณีนี้เป็นการควบคุมตรวจสอบแบบไม่อัตโนมัติหรือไม่บังคับ คือ รัฐธรรมนูญไม่ได้บังคับให้ต้องส่งร่างบัญญัติที่ได้รับความเห็นชอบจากสภาแล้วและกำลังรอการประกาศใช้ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างบัญญัตินั้นก่อนการประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมาย คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสจะมีอำนาจควบคุมตรวจสอบความชอบด้วย

รัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้องขอจากประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาอย่างน้อย 60 คนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างน้อย 60 คนร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญก่อนที่จะมีการประกาศใช้บังคับ ในกรณีนี้บุคคลเหล่านั้นมีเหตุอันควรสงสัยว่าร่างรัฐธรรมนูญนั้นจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ การควบคุมตรวจสอบในกรณีนี้ใช้เฉพาะร่างกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภาเท่านั้น ไม่รวมถึงร่างกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบของประชาชนโดยการลงคะแนนเสียงแสดงประชามติ (referendum)⁹ เพราะร่างกฎหมายดังกล่าวประชาชนเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบซึ่งถือว่าเป็นความต้องการแท้จริงของประชาชน ร่างกฎหมายดังกล่าวจึงไม่อยู่ในอำนาจควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

ค. การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพันธกรณีระหว่างประเทศ (engagements internationaux) ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 54 โดยคำร้องขอของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่า 60 คน หรือ สมาชิกวุฒิสภาไม่น้อยกว่า 60 คน ก่อนที่จะมีการให้สัตยาบันหรืออนุญาตให้มีการตกลงทำสัญญาระหว่างประเทศในกรณีที่บุคคลเหล่านั้นเห็นว่าร่างพันธกรณีระหว่างประเทศนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเพื่อให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพันธกรณีดังกล่าว และหากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพันธกรณีระหว่างประเทศดังกล่าวขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ก็ต้องมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้สอดคล้องกับร่างพันธกรณีระหว่างประเทศนั้นก่อน รัฐสภาจึงจะสามารถอนุวัติการร่างพันธกรณีระหว่างประเทศนั้นได้ร่างพันธกรณีระหว่างประเทศที่ต้องผ่านการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญหมายความว่าความรวมถึงสนธิสัญญา (traites) และข้อตกลง (accord) ระหว่างประเทศด้วย¹⁰

2) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา และอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคุณสมบัติ

⁹ เฟ็งอ้าง, น. 26.

¹⁰ นันทวัฒน์ บรมานันท์, “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญของประเทศไทย,” วารสารกฎหมาย, ฉบับที่ 2, ปีที่ 12, น. 64 (ตุลาคม 2531).

และสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาปรากฏอยู่ในมาตรา 59 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส¹¹

อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดใน 2 กรณี¹² คือ กรณีที่หนึ่ง เมื่อมีการร้องคัดค้านผลการเลือกตั้งโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้ที่ได้รับเลือกตั้งภายใน 10 วันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง กรณีที่สอง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะไม่พิจารณากระบวนการเลือกตั้งทั้งหมดแต่จะพิจารณาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการประกาศผลเท่านั้น โดยไม่ต้องมีการร้องขอแต่อย่างใด

อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคุณสมบัติและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา โดยคำร้องขอของผู้สมัครรับเลือกตั้งอื่นหรือผู้ที่ได้รับเลือกตั้งอื่นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภามีลักษณะต้องห้ามอันไม่สามารถได้รับการเลือกตั้งได้ภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้รับเลือกตั้งแล้วภายใน 10 วันนับแต่วันประกาศผล และตามคำร้องของรัฐมนตรีกว่าการกระทำความผิดหรือสภาใดสภาหนึ่งว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นใดอันขัดต่อการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาและจะต้องพ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาหรือไม่¹³

3) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารใน 2 ประการด้วยกัน คือ

ก. การวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร ตามมาตรา 37 วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นการขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดขออำนาจในการตรากฎหมายระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารหลังจากที่กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับแล้วว่ากฎหมายที่รัฐสภาตราออกมานั้นเป็นกฎหมายที่อยู่ใน

¹¹ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 มาตรา 59 ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 50.

¹² นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น. 28.

¹³ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศกับศาลรัฐธรรมนูญไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546), น. 97.

เขตอำนาจในการตรากฎหมายของฝ่ายบริหารหรือไม่ โดยคำร้องขอของนายกรัฐมนตรี อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในกรณีนี้แม้จะเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดหลังจากที่กฎหมายมีผลใช้บังคับแล้วก็ไม่เป็นการขัดกับหลักการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายของฝรั่งเศส เพราะการวินิจฉัยชี้ขาดของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในกรณีดังกล่าวเป็นการวินิจฉัยเกี่ยวกับเขตอำนาจในการตรากฎหมายระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารไม่ใช่การวินิจฉัยชี้ขาดว่ากฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

ข. การวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหาร ตามมาตรา 41 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส เป็นการขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดขออำนาจในการตรากฎหมายระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารในระหว่างพิจารณาร่างกฎหมายว่าร่างกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติมีได้อยู่ในเขตอำนาจในการตรากฎหมายของตนตามมาตรา 34 ของรัฐธรรมนูญและร่างกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัตินั้นแม้จะอยู่ในเขตอำนาจในการตรากฎหมายของตนก็ตามแต่เป็นเรื่องที่รัฐสภาได้อนุญาตให้ฝ่ายบริหารตรารัฐกำหนดได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดตามมาตรา 38 ของรัฐธรรมนูญ เมื่อระยะเวลาดังกล่าวยังไม่สิ้นสุดฝ่ายนิติบัญญัติจึงไม่สามารถตรากฎหมายในเรื่องดังกล่าวได้ โดยคำร้องขอของรัฐบาลหรือประธานสภาแล้วแต่กรณี

4) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้งประธานาธิบดีและการลงประชามติ

อำนาจในการควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้งประธานาธิบดีปรากฏในมาตรา 58 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการและดำเนินการเลือกตั้ง วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคัดค้านได้แย้ง ตลอดจนอำนาจในการประกาศผลการลงคะแนนและประกาศผลการเลือกตั้งประธานาธิบดี

ส่วนอำนาจในการควบคุมตรวจสอบการออกเสียงลงประชามติปรากฏในมาตรา 60 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส โดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจสอบความถูกต้องของการลงคะแนนเสียงแสดงประชามติ ให้คำปรึกษาแก่รัฐบาลเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือประชามติสัมพันธ์อย่างเป็นทางการได้ วินิจฉัยเกี่ยวกับคำร้องคัดค้าน ตลอดจนอำนาจในการประกาศผลการออกเสียงประชามติ

(2) อำนาจหน้าที่ในลักษณะที่เป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายหรืออำนาจในการวินิจฉัยในลักษณะให้คำปรึกษา

นอกจากคณะกรรมการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสจะมีอำนาจหน้าที่ในลักษณะที่เป็นศาลแล้ว คณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจหน้าที่ในลักษณะที่เป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายหรืออำนาจในการวินิจฉัยในลักษณะให้คำปรึกษาใน 2 ลักษณะ คือ

1) อำนาจหน้าที่ในฐานะที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายของประธานาธิบดีตามมาตรา 16 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ในกรณีที่เกิดภาวะวิกฤตขึ้นในรัฐอันเป็นสถานการณ์ฉุกเฉิน ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐมีอำนาจในการกำหนดมาตรการใดๆ ทางกฎหมายที่อาจจะไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญได้ หากประธานาธิบดีจำเป็นที่จะต้องใช้อำนาจฉุกเฉินเช่นว่านั้น ประธานาธิบดีต้องขอความเห็นชอบหรือคำปรึกษาจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ¹⁴ ใน 2 กรณี คือ การขอความเห็นชอบหรือคำปรึกษาเกี่ยวกับการตัดสินใจใช้อำนาจเฉพาะในกรณีสถานการณ์พิเศษ และการขอความเห็นชอบหรือคำปรึกษาเกี่ยวกับการเลือกใช้มาตรการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 16 ของประธานาธิบดีตามอำนาจพิเศษของประธานาธิบดีว่าเงื่อนไขในการใช้อำนาจของตนมีอยู่ครบถ้วนและเนื้อหาของมาตรการที่ตนจะใช้นั้นเป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา 16 หรือไม่¹⁵ ความเห็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญทั้ง 2 กรณีดังกล่าวไม่ผูกพันการตัดสินใจดำเนินการของประธานาธิบดีแต่อย่างใด

2) อำนาจหน้าที่ในฐานะที่เป็นที่ปรึกษาของรัฐบาลในกรณีการดำเนินการจัดให้มีการออกเสียงประชามติตามมาตรา 46 ของรัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 - 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 นอกจากนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจให้ความเห็นต่อบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินการจัดให้มีการออกเสียงประชามติ สำหรับข้อร้องเรียนที่เกี่ยวกับการดำเนินการจัดให้มีการออกเสียงประชามตินั้นหากรัฐบาลขอคำปรึกษาและคำแนะนำจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ความเห็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นเพียงความเห็นในลักษณะเชิงแนะนำเท่านั้น ไม่มีสภาพบังคับและผูกมัดต่อการตัดสินใจของประธานาธิบดีแต่อย่างใด

2.1.1.3 วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

ประเทศฝรั่งเศสไม่มีกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสสามารถพิจารณาได้ดังต่อไปนี้

¹⁴ เฟ็งอ้าง, 98.

¹⁵ เฟ็งอ้าง.

(1) หลักการทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ¹⁶

การพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสทุกประเภทมีหลักทั่วไปในการพิจารณาดังต่อไปนี้

1) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบไม่มีคู่ความพิพาทกัน

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบไม่มีคู่ความพิพาทกัน เว้นแต่กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการโต้แย้งความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามมาตรา 18 แห่งรัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 – 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958

2) หลักการไม่ผูกพันกับเหตุผลทางกฎหมายในคำร้อง

ในการพิจารณาคดีของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส คณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่ได้จำกัดตนเองเฉพาะกับเหตุผลที่มีการกล่าวอ้างในคำร้องเท่านั้น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสสามารถตรวจสอบเหตุผลต่างๆ ในทางกฎหมายด้วยการริเริ่มของตนเองได้ นอกจากนี้ยังมีอำนาจตรวจสอบความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติอื่นๆ ในกฎหมายฉบับที่ได้มีการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่าขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ด้วย ถึงแม้ว่าบทบัญญัตินั้นๆ จะไม่ใช่บทบัญญัติที่ผู้ร้องต้องการให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบก็ตาม

3) หลักการให้เหตุผลในคำวินิจฉัย

หลักการดังกล่าวนี้ได้รับการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐกำหนดว่าด้วยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในเรื่องใด และแม้รัฐกำหนดว่าด้วยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะไม่ได้บัญญัติให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องให้เหตุผลในคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานาธิบดีและการลงประชามติ แต่ในทางปฏิบัติคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ได้ให้เหตุผลในคำวินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวด้วย แม้ว่าจะเป็นการให้เหตุผลโดยสังเขปก็ตาม

4) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยลายลักษณ์อักษร

กระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสแบ่งออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ส่วนแรกเป็นการตรวจสอบคำร้องและเสนอความเห็นเกี่ยวกับคำร้อง ส่วนที่สองเป็นการประชุมปรึกษาหารือซึ่งต้องกระทำโดยลับ การดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งสองส่วนนี้เป็นการดำเนินกระบวนการ

¹⁶ เฟ็งอ้าง, น. 100-102.

พิจารณาโดยการตรวจสอบเอกสารต่างๆ ในคดี ไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาโดยเปิดเผย

(2) วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในกรณีควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมาย

เนื่องจากอำนาจหน้าที่หลักของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส คือ การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมายประกอบกับการที่ฝรั่งเศสไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อให้เห็นภาพรวมของการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสอย่างเป็นรูปธรรมจึงสมควรพิจารณาวิธีพิจารณาของการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมายในฐานะที่เป็นต้นแบบของวิธีพิจารณาในคดีประเภทอื่นๆ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

1) ผู้มีสิทธิเริ่มคดี

ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมาย ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

ก. นายกรัฐมนตรี ในกรณีขอให้ตรวจสอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ¹⁷

ข. ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานรัฐสภาในกรณีขอให้ตรวจสอบข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และข้อบังคับการประชุมรัฐสภา¹⁸

ค. ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างน้อย 60 คน หรือสมาชิกวุฒิสภาอย่างน้อย 60 คนในกรณีขอให้ตรวจสอบรัฐบัญญัติ¹⁹ และพันธกรณีระหว่างประเทศ²⁰

¹⁷ รัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 - 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 มาตรา 17 วรรคหนึ่ง ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 296.

¹⁸ รัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 - 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 มาตรา 17 วรรคสอง ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 296.

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 มาตรา 61 วรรคสอง ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 51.

2) การยื่นคำร้องและการถอนคำร้อง

คำร้องต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและต้องมีการระบุว่าผู้ยื่นคำร้องต้องการโต้แย้งกฎหมายฉบับใดว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญทั้งนี้โดยไม่ต้องให้เหตุผลในคำร้อง และต้องมีการลงลายมือชื่อของผู้ยื่นคำร้องทุกคนในกรณีที่มีผู้มีสิทธิยื่นคำร้องหลายคน

การยื่นคำร้องขอให้ตรวจสอบร่างรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและร่างรัฐบัญญัติธรรมดาจะต้องกระทำก่อนที่กฎหมายฉบับนั้นจะได้รับการประกาศใช้บังคับ โดยยื่นคำร้องได้ตั้งแต่วันที่รัฐสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างกฎหมายนั้นแล้ว ส่วนการยื่นคำร้องขอให้ตรวจสอบร่างข้อบังคับการประชุมสภาต้องกระทำก่อนที่ร่างข้อบังคับนั้นจะมีผลใช้บังคับ

สำหรับการยื่นคำร้องขอให้ตรวจสอบร่างพันธกรณีระหว่างประเทศจะต้องกระทำก่อนที่สภาจะตรากฎหมายมาให้สัตยาบัน (loi de ratification) พันธกรณีระหว่างประเทศนั้น²¹

เมื่อมีการยื่นคำร้องแล้วจะมีการถอนคำร้องไม่ได้ เว้นแต่จะเป็นกรณีที่การยื่นคำร้องนั้นเกิดจากการแสดงเจตนาที่ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้ยื่นคำร้อง เช่น ถูกข่มขู่ หรือ ล้อล่

3) การพิจารณา

การพิจารณาคดีของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีลักษณะพิเศษ คือ ไม่เปิดโอกาสให้คู่กรณีได้ชี้แจงแสดงเหตุผล เนื่องจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรทางการเมือง กระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจึงไม่อยู่ภายใต้หลักการฟังความสองฝ่ายหรือการเปิดโอกาสให้คู่ความได้ชี้แจงเหตุผลซึ่งเป็นหลักที่ใช้ในกระบวนการพิจารณาของศาล ประกอบกับการไม่มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายกำหนดให้การพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องฟังความทั้งสองฝ่าย

4) คำวินิจฉัยและคำสั่ง

การประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อปรึกษาคดีและลงมติวินิจฉัยชี้ขาดคดีต้องมีตุลาการรัฐธรรมนูญมาประชุมอย่างน้อยเจ็ดคนจึงจะเป็นองค์ประชุมและสามารถลงมติวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้ การลงมติวินิจฉัยชี้ขาดคดีต้องเป็นไปตามเสียงข้างมาก ในกรณีที่มิฉะนั้นเสียงเท่ากัน ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีสิทธิออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด การประชุม

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 มาตรา 54 ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 49.

²¹ นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น. 50.

ปรึกษาและวินิจฉัยชี้ขาดคดีของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญถือเป็นความลับ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะต้องมีการให้เหตุผลในคำวินิจฉัยและเมื่อทำคำวินิจฉัยเสร็จจะต้องมีการลงนามในคำวินิจฉัยและประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา²²

2.1.2 ประเภทของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

จากอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญสามารถแบ่งประเภทของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้ดังต่อไปนี้

2.1.2.1 คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย แยกได้เป็น

(1) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 61 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญกำหนดให้ต้องมีการส่งร่างรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐบัญญัตินั้นก่อนที่จะมีการประกาศใช้เสมอ นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้มีสิทธิเสนอเรื่องไม่สามารถจะใช้ดุลพินิจว่าจะส่งหรือไม่ส่งร่างรัฐบัญญัตินั้นให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

(2) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภาและร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภาปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 61 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญกำหนดให้ต้องมีการส่งร่างข้อบังคับดังกล่าวให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับนั้นก่อนที่ร่างข้อบังคับนั้นจะมีผลใช้บังคับเสมอ ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานรัฐสภา ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องไม่สามารถจะใช้ดุลพินิจว่าจะส่งหรือไม่ส่งร่างข้อบังคับนั้นให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

²² รัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 - 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 มาตรา 20 ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 13, น. 297.

(3) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐบัญญัติ ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 61 วรรคสอง รัฐธรรมนูญไม่ได้บังคับให้ต้องมีการส่งร่างรัฐบัญญัติให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐบัญญัตินั้นก่อนการประกาศใช้แต่อย่างใด การจะส่งร่างรัฐบัญญัติให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างน้อย 60 คนหรือสมาชิกวุฒิสภาอย่างน้อย 60 คน ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องว่าจะส่งหรือไม่ส่งร่างรัฐบัญญัตินั้นให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

(4) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพันธกรณีระหว่างประเทศ ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 54 รัฐธรรมนูญไม่ได้บังคับให้ต้องมีการส่งร่างพันธกรณีระหว่างประเทศให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพันธกรณีระหว่างประเทศนั้นก่อนที่สภากฎหมายมาให้สัตยาบันแต่อย่างใด การจะส่งร่างพันธกรณีระหว่างประเทศให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างน้อย 60 คนหรือสมาชิกวุฒิสภาอย่างน้อย 60 คน ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง

2.1.2.2 คำวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

คำวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 59 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัย 2 กรณี คือ เมื่อมีการร้องคัดค้านผลการเลือกตั้งโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้ที่ได้รับเลือกตั้งภายใน 10 วันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง และกรณีที่ไม่มีกรักร้องขอแต่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาโดยจะพิจารณาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการประกาศผลเท่านั้น

2.1.2.3 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคุณสมบัติและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคุณสมบัติและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ปรากฏในกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญวันที่ 24 ตุลาคม 1958 โดยคณะตุลา

การรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยตามคำร้องขององค์กรผู้เสนอเรื่องว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีลักษณะต้องห้ามอันไม่สามารถได้รับการเลือกตั้งได้ภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้รับเลือกตั้งแล้วหรือไม่และมีอำนาจวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นใดอันขัดต่อการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาและจะต้องพ้นจากตำแหน่งหรือไม่

2.1.2.4 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาล

คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาล ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 มาตรา 37 และมาตรา 41 รัฐธรรมนูญกำหนดให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดว่าองค์กรนิติบัญญัติได้ตรากฎหมายที่โดยรัฐธรรมนูญแล้วอยู่ในอำนาจของฝ่ายบริหารหรือไม่ โดยคำร้องขอของนายกรัฐมนตรีหรือรัฐบาลหรือประธานสภา ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องแล้วแต่กรณี การยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาลดังกล่าวเป็นดุลพินิจของผู้มีสิทธิยื่นคำร้องว่าจะยื่นหรือไม่

2.1.2.5 คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้งประธานาธิบดี

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้งประธานาธิบดีปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 58 ในกรณีที่มีการร้องคัดค้านหรือโต้แย้งว่าการดำเนินการจัดให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีตลอดจนการประกาศผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีไม่ถูกต้อง

2.1.2.6 คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบการลงประชามติ

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบการลงประชามติ ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา 60 ในกรณีที่มีการร้องคัดค้านว่าการจัดให้มีการออกเสียงประชามติตลอดจนการประกาศผลการออกเสียงประชามติไม่ถูกต้อง

2.1.3 ผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

การพิจารณาเรื่องผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีประเด็นที่ต้องพิจารณา คือ ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ การไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ และการบังคับตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ พิจารณาได้ดังนี้

2.1.3.1 ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีคำวินิจฉัยในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและมีการอ่านคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญโดยเปิดเผยแล้ว คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมมีผลบังคับในทางกฎหมายหรือเป็นที่สุดเด็ดขาด²³ ไม่สามารถอุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไปยังองค์กรอื่นใดได้อีกแม้กระทั่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสเอง²⁴

สำหรับเรื่องผลผูกพันของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ มาตรา 62 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสบัญญัติให้คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันอำนาจมหาชนทั้งหลายและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองตลอดจนองค์กรตุลาการ²⁵ และไม่สามารถอุทธรณ์โต้แย้งต่อไปได้อีกซึ่งหมายความว่าหากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดๆ ขอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือวินิจฉัยยืนยันความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง หรือวินิจฉัยว่าการเลือกตั้งไม่ชอบด้วยกฎหมาย คำวินิจฉัยต่างๆ ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่กล่าวมานี้ไม่ได้มีผลผูกพันเฉพาะกับผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาเท่านั้นแต่ยังผูกพันอำนาจมหาชนอื่นๆ ด้วย²⁶

จากบทบัญญัติและความหมายของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว กรณีจึงอาจกล่าวได้ว่าคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีผลผูกพันบุคคลหรือองค์กรของรัฐเป็นการทั่วไป (erga omnes) มิใช่ผูกพันเฉพาะบุคคลหรือองค์กรที่เข้ามาในกระบวนการพิจารณาหรือเป็นคู่ความในคดี (inter partes) เท่านั้น²⁷ และการมีผลผูกพันเป็นการทั่วไปของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นการมีผลผูกพันเป็นการทั่วไปในทุกๆ กรณีไม่ใช่เฉพาะกับคำ

²³ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 มาตรา 62 วรรคสอง บัญญัติว่า “คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมเป็นที่สุด...” ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 52.

²⁴ <http://www.conseil-constitutionnel.fr/langues/anglais/ang4.htm>

²⁵ John S. Bell., *French Constitutional Law* (New York: Oxford University Press Inc., 1992), p. 50.

²⁶ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 105 - 106.

²⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, รายงานการศึกษาวินิจฉัย เรื่อง การคุ้มครองชั่วคราวและการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2548, น. 108.

วินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมายเท่านั้น²⁸ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญกรณีอื่น เช่น คำวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคุณสมบัติและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐบาลและรัฐบาล ก็มีผลผูกพันบุคคลหรือองค์กรของรัฐเป็นการทั่วไปด้วย จากการมีผลผูกพันเป็นการทั่วไปของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญดังกล่าว จะพบว่าคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันบุคคลหรือองค์กรดังต่อไปนี้ (1) บุคคลหรือองค์กรผู้เป็นคู่ความในคดี (2) องค์กรผู้ใช้อำนาจมหาชนทั้งหลาย เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและองค์กรตุลาการ และ (3) บุคคลหรือปัจเจกบุคคลทั่วไป

สำหรับการมีผลผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจมหาชน เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและองค์กรตุลาการ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันองค์กรดังกล่าวดังนี้

องค์กรผู้ใช้อำนาจมหาชน ประกอบด้วย ประธานาธิบดี รัฐบาล และรัฐสภา คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันประธานาธิบดี คือ ในกรณีที่เป็นการวินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายฉบับต่างๆ ถ้าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับนั้นๆ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะโดยมีข้อสงวนตีความหรือไม่ก็ตามและมีการประกาศคำวินิจฉัยในราชกิจจานุเบกษาแล้วประธานาธิบดีมีหน้าที่ต้องดำเนินการประกาศใช้บังคับกฎหมายดังกล่าวภายในระยะเวลาที่เหลืออยู่ซึ่งจะน้อยกว่า 15 วัน²⁹ ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายนั้นทั้งฉบับขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือวินิจฉัยว่ามีบทบัญญัติของกฎหมายเพียงบางส่วนที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแต่บทบัญญัตินั้นมีความ

²⁸ อุดม รัฐอมฤต และคณะ, รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องสภาพบังคับของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ, เสนอต่อสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2549, น. 88.

²⁹ มาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส กำหนดเวลาให้ประธานาธิบดีจะต้องประกาศใช้บังคับกฎหมายภายใน 15 วันนับแต่วันที่รัฐบาลได้รับร่างกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา การยื่นคำร้องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญมีผลทำให้ระยะเวลาดำเนินการประกาศใช้บังคับกฎหมายสะดุดอยู่ ดังนั้นเมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่ากฎหมายชอบด้วยรัฐธรรมนูญและประกาศคำวินิจฉัยในราชกิจจานุเบกษาแล้วระยะเวลาที่สะดุดหยุดอยู่นั้นก็จะเริ่มนับต่อ ประธานาธิบดีจึงต้องประกาศใช้บังคับกฎหมายในระยะเวลาที่เหลืออยู่ซึ่งจะน้อยกว่า 15 วัน

เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับบทบัญญัติในส่วนอื่นๆ จนไม่อาจแยกออกจากกันได้คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะมีผลผูกพันให้ประธานาธิบดีไม่สามารถประกาศใช้บังคับกฎหมายได้สำหรับในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติของกฎหมายเพียงบางส่วนที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและบทบัญญัตินั้นสามารถแยกออกจากบทบัญญัติในส่วนอื่นๆ ได้ ในกรณีที่นี้ประธานาธิบดีสามารถเลือกที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ดังต่อไปนี้ (1) ประกาศใช้บังคับกฎหมายฉบับดังกล่าวเฉพาะในส่วนของบทบัญญัติที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญโดยตัดบทบัญญัติส่วนที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญออกไปหรือ (2) ขอให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาพิจารณาร่างกฎหมายนั้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง³⁰ โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญ³¹ ประกอบกับมาตรา 23 แห่งรัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 – 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958³² สำหรับรัฐบาลและรัฐสภา คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันรัฐบาลและรัฐสภา คือ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในกรณีดังกล่าวจะจำกัดเนื้อหาในการตรากฎหมายของรัฐบาลให้ต้องตรากฎหมายตามแนวทางที่คณะ

³⁰ John S. Bell., *supra* note 25, p. 51.

³¹ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 มาตรา 10 บัญญัติว่า “ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นผู้ประกาศใช้รัฐบัญญัติภายในสิบห้าวันนับจากวันที่รัฐบาลได้รับร่างรัฐบัญญัติผ่านการพิจารณาของรัฐสภาแล้ว

ก่อนพ้นกำหนดเวลาดังกล่าว ประธานาธิบดีอาจขอให้รัฐสภาพิจารณาทบทวนร่างรัฐบัญญัตินั้นใหม่ทั้งฉบับหรือบางมาตราโดยรัฐสภาไม่สามารถปฏิเสธได้” ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 26.

³² รัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 – 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 มาตรา 23 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายที่ส่งมาให้วินิจฉัยนั้นมีบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยที่ไม่ได้วินิจฉัยไปในคราวเดียวกันถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้อกันระหว่างบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญกับกฎหมายทั้งฉบับ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐอาจจะประกาศใช้กฎหมายดังกล่าว โดยตัดเอาบทบัญญัติส่วนที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญออกไป หรือจะให้สภาพิจารณากฎหมายนั้นอีกครั้งหนึ่งก็ได้” ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 297.

ตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ในทำนองเดียวกันคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะผูกพัน การเสนอ การแปรญัตติ การอภิปราย และการเห็นชอบ กฎหมายของรัฐสภา³³

ในกรณีที่เป็นการวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญกรณีอื่น เช่น คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพินัยกรรมระหว่างประเทศ เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อกำหนดในความตกลงระหว่างประเทศขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะผูกพันรัฐบาล คือ รัฐบาลจะให้สัตยาบัน หรืออนุญาตตามข้อตกลงดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้อำนาจรัฐบาลในเรื่องดังกล่าวก่อน โดยทั่วไปแล้วหากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อกำหนดในความตกลงระหว่างประเทศขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมักจะมีผลให้ไม่มีการบังคับใช้ความตกลงระหว่างประเทศนั้นทั้งฉบับ³⁴ หรือคำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภาและร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา หรือข้อบังคับการประชุมรัฐสภาขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา คือ สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภานำข้อบังคับการประชุมข้อบังคับนั้นมาใช้ไม่ได้³⁵

เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันองค์กรดังกล่าว คือ ในการบังคับใช้กฎหมายขององค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต่างๆ องค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต่างๆ เหล่านี้จะต้องยึดถือคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและตีความบทบัญญัติของกฎหมายตามแนวทางที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยไว้

สำหรับองค์กรตุลาการนั้น หากพิจารณาจากโครงสร้างขององค์กรแล้ว ต้องยอมรับว่า ศาลฎีกา (Cour de cassation) และสภาแห่งรัฐ (Conseil d'Etat) มีความเป็นอิสระจากคณะตุลา

³³ John S. Bell., *supra* note 25, p. 51.

³⁴ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 13*, น. 105.

³⁵ รัฐกำหนดประกอบรัฐธรรมนูญที่ 58 - 1067 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ.1958 มาตรา 23 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อบังคับการประชุมสภา มีบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ สภาที่เห็นชอบด้วยกับข้อบังคับดังกล่าว จะใช้บทบัญญัติในข้อบังคับการประชุมสภาซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้วว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้” ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 13*, น. 297.

การรัฐธรรมนูญไม่ขึ้นแก่กัน แต่ศาลฎีกาและสภาแห่งรัฐต่างก็ยอมรับในอำนาจบังคับของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอย่างเป็นทางการและพยายามปรับเปลี่ยนแนวคำพิพากษาหรือแนวคำวินิจฉัยของตนให้สอดคล้องกับแนวคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ³⁶

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนอกจากจะมีผลผูกพันบุคคลและองค์กรของรัฐตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังมีผลผูกพันตัวคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเองด้วยโดยแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ³⁷

กรณีที่หนึ่ง เป็นกรณีที่มีการขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีเนื้อหาสาระเดียวกันกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้เคยมีคำวินิจฉัยแล้วว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวเป็นบทบัญญัติที่ขัดด้วยรัฐธรรมนูญหรือเป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ในกรณีนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของตนเอง คือ ไม่อาจรับคำร้องไว้พิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวได้อีก เพราะกรณีดังกล่าวไม่มีเหตุผลความจำเป็นต้องตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญกฎหมายดังกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่ง และหากมีการรับคำร้องไว้พิจารณาอีกครั้งหนึ่งก็เท่ากับยอมที่จะทบทวนคำวินิจฉัยเดิมซึ่งเป็นการขัดกับหลักที่ว่า “คำวินิจฉัยเป็นที่สุดแล้ว”

กรณีที่สอง เป็นกรณีที่มีการขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นๆ ในกฎหมายฉบับเดียวกันซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังไม่เคยมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดด้วยรัฐธรรมนูญหรือขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมไม่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของตน คือ สามารถรับคำร้องดังกล่าวไว้พิจารณาวินิจฉัยได้ เนื่องจากคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมมีผลผูกพันจำกัดอยู่เฉพาะบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ได้วินิจฉัยว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้วเท่านั้น ส่วนบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่นๆ ที่มิได้มีการโต้แย้งและคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมิได้หยิบยกขึ้นพิจารณาเองนั้นย่อมมีเพียงข้อสันนิษฐานว่าชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น กรณีจึงสามารถร้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัตินั้นได้ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยที่ตนได้เคยวินิจฉัยไว้แล้ว หรือแม้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้เคยมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้ว

³⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 119-120.

³⁷ เฟิงอ้าง, น. 110-112.

และมีการขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายอีกฉบับหนึ่งที่มีบทบัญญัติในทำนองเดียวกันกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้วแต่ใช้ถ้อยคำหรือข้อความต่างกันหรือมีเนื้อหาสาระและวัตถุประสงค์ต่างจากกฎหมายฉบับแรก ในกรณีนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมไม่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยที่ตนเคยวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญสามารถรับคำร้องดังกล่าวไว้พิจารณาวินิจฉัยได้ เพราะผลผูกพันของคำวินิจฉัยเดิมนั้นไม่อาจยกขึ้นอ้างสำหรับกฎหมายฉบับอื่นที่มีเนื้อหาสาระแตกต่างไปได้

ในประเด็นเรื่องการมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต่อตัวคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเอง ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมฝรั่งเศสเห็นว่าไม่สมควรตีความในแนวทางที่เคร่งครัดมากเกินไปเพราะจะทำให้แนวคำวินิจฉัยและรัฐธรรมนูญหยุดนิ่งไม่พัฒนาไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยที่รัฐธรรมนูญมีสภาพเป็นพลวัต การเสนอกฎหมายที่มีบทบัญญัติซึ่งเคยต้องคำวินิจฉัยว่าขัดรัฐธรรมนูญจึงไม่ใช่เรื่องผิดปกติในกรณีดังกล่าว หากมีผู้ยื่นคำร้องให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติดังกล่าว คณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ไม่ควรยกเรื่องผลผูกพันของคำวินิจฉัยขึ้นเป็นข้ออ้าง แต่ควรรับคำร้องไว้พิจารณา และหากเห็นว่ามีเหตุอันสมควรก็ต้องกลับคำวินิจฉัยเดิม³⁸

สำหรับขอบเขตของการมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้วางหลักไว้ในคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่า³⁹ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่ได้มีผลผูกพันเฉพาะในส่วน of ผลคำวินิจฉัย (dispositif) เท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงบรรดาเหตุผล (motifs) ต่างๆ ที่จำเป็นที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญใช้สนับสนุนการวินิจฉัยและเป็นรากฐานสำคัญแห่งคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ⁴⁰ การให้เหตุผลของคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ จะมีประโยชน์อย่างมากในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายไม่ขัดหรือแย้งต่อ

³⁸ ROUSSEAU (D.), *Droit du contentieux constitutionnel*, Montchrestien, 1992, p.138 อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 112.

³⁹ CC decision nos.61-3 FNR of 8 Sept.1961, Rec.48, CC decision nos.61-4 FNR of 18 Oct..1961, Rec.50, and CC decision nos. 81 – 132 DC of 16 jan.1962, Rec.31.

⁴⁰ John S. Bell., *supra* note 25, p. 49.

รัฐธรรมนูญภายใต้ข้อสงวนตีความ (reserves of interpretation) ที่ให้ไว้เท่านั้น ในกรณีดังกล่าว แนวการตีความของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะมีผลผูกพันองค์กรของรัฐทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้ เหตุผลของคำวินิจฉัยจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตัวคำวินิจฉัยเอง นับตั้งแต่ปี 1984 เป็นต้นมา เพื่อมิให้มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับผลผูกพันของแนวการตีความ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะระบุไว้อย่างชัดแจ้งในคำวินิจฉัยว่า “บทบัญญัติอื่นๆ ของรัฐธรรมนูญไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ภายใต้ข้อสงวนตีความที่ให้ไว้ข้างต้น”⁴¹

2.1.3.2 การไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

ในทางปฏิบัติเมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว บรรดาองค์กรของรัฐต่างเคารพและปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญโดยเคร่งครัดทั้งในขั้นของการจัดทำและพิจารณาร่างกฎหมายและในขั้นของการบังคับใช้กฎหมาย ดังจะเห็นได้จากการการที่รัฐสภาไม่เคยอนุมัติกฎหมายที่มีข้อความหรือถ้อยคำที่เหมือนกับข้อความหรือถ้อยคำในกฎหมายที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้เคยวินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว หรือประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐไม่เคยมีความพยายามที่จะประกาศใช้บังคับกฎหมายที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้เคยวินิจฉัยแล้วว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือแม้แต่ในการยกร่างกฎหมายของรัฐบาลเอง รัฐบาลก็ได้ให้ความสำคัญต่อคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมากดังจะเห็นได้จากการที่นายกรัฐมนตรีได้ออกหนังสือเวียนกำหนดแนวทางให้รัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ ที่เสนอกฎหมายกำกับดูแลให้ฝ่ายกฎหมายดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายโดยรอบคอบมากที่สุด เพื่อลดความเสี่ยงที่ร่างกฎหมายจะถูกวินิจฉัยว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญในภายหลัง ในการพิจารณาร่างกฎหมายของรัฐบาลโดยสภาแห่งรัฐ องค์คณะร่างกฎหมายและให้ความเห็นชอบทางกฎหมายก็จะตรวจสอบประเด็นเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติต่างๆ เป็นลำดับแรก โดยยึดถือบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญตามแนวการวินิจฉัยตีความของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ⁴² หรืออาจกล่าวได้ว่าคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้รับการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยอย่างเคร่งครัดโดยฝ่ายรัฐสภาและฝ่ายบริหาร⁴³ แม้ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสจะมีได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบังคับตามคำวินิจฉัย

⁴¹ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 110.

⁴² เพิ่งอ้าง, 118-119.

⁴³ อุดม รัฐอมฤต และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 28, น. 96.

ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไว้ก็ตาม กรณีจึงไม่มีปัญหาเรื่องการไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายทั้งฉบับไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญประธานาธิบดีมีความผูกพันต้องประกาศใช้บังคับรัฐบัญญัติดังกล่าวหากประธานาธิบดีละเว้นไม่ประกาศใช้บังคับรัฐบัญญัติที่ผ่านการรับรองของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ประธานาธิบดีอาจถูกดำเนินคดีในศาลอาญาชั้นสูงข้อหากระทำการทรยศต่อประเทศชาติอย่างร้ายแรงและอาจถูกปลดออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี กรณีดังกล่าวไม่ใช่การไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ แต่เป็นหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญที่ประธานาธิบดีต้องดำเนินการ⁴⁴ เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยรับรองความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแล้ว

2.1.3.3 การบังคับตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบังคับตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ได้รับการเคารพและปฏิบัติตามจากองค์กรของรัฐเสมอ อย่างไรก็ตามในบางกรณีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและศาลก็ไม่ได้ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย แต่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ไม่มีเครื่องมือในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของตนเองได้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญมิได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบังคับตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการไว้ ในทางปฏิบัติของฝรั่งเศส ประธานาธิบดีจะเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยการใช้อำนาจประกาศใช้บังคับกฎหมายหรือไม่ประกาศใช้บังคับกฎหมายหรือการขอให้รัฐสภาพิจารณาร่างกฎหมายใหม่อีกครั้งหนึ่ง การไม่มีกลไกการติดต่อประสานโดยตรงระหว่างคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและรัฐสภาในการดำเนินการตามคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนี้ ทำให้ประธานาธิบดีเป็นจุดเชื่อมโยงหรือคนกลาง ระหว่างอำนาจนิติบัญญัติที่ถูกตรวจสอบและคณะตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นผู้ตรวจสอบ โดยมีหน้าที่ทำให้ผลการตรวจสอบเป็นรูปธรรมในทางปฏิบัติ อย่างไรก็ตามในทางทฤษฎีเห็นว่า โดยตรรกะแล้วเมื่อมาตรา 62 ของรัฐธรรมนูญกำหนดให้คำวินิจฉัยของคณะตุลาการ

⁴⁴ มาตรา 10 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ.1958 ใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 4, น. 26.

รัฐธรรมนูญมีผลผูกพันองค์กรของรัฐ กรณีควรกำหนดบทลงโทษ (sanction) เพื่อบังคับให้องค์กรของรัฐปฏิบัติตามหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ⁴⁵

2.2 ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมัน

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน⁴⁶ ได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ค.ศ.1949 หมวด 9 ว่าด้วย “องค์กรตุลาการ” ต่อมาในปี ค.ศ.1951 ได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐใช้บังคับและได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐขึ้นเมื่อวันที่ 8 กันยายน ปี ค.ศ.1951 ที่เมือง Karlsruhe ประเทศเยอรมัน

2.2.1 โครงสร้าง อำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่ใช้อำนาจตุลาการ หรืออาจกล่าวได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐมีสถานะในทางกฎหมาย 2 ประการ คือ⁴⁷ เป็น “องค์กรศาล” ประการหนึ่งและเป็น “องค์กรตามรัฐธรรมนูญ” อีกประการหนึ่ง ในฐานะที่เป็นองค์กรศาล ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐจึงมีการจัดโครงสร้างองค์กร อำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาเช่นเดียวกับศาลอื่นๆ ซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

2.2.1.1 โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ

โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ (BVerfGG) ซึ่งสามารถพิจารณาได้ดังนี้

⁴⁵ Pierre Laroque, Conseil Constitutionnel et Conseil d'Etat, Colloque des 21 et 22 janvier 1988, pp. 473-474. อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 121.

⁴⁶ ในประเทศเยอรมันระบบศาลรัฐธรรมนูญแบ่งเป็น ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐ กับศาลรัฐธรรมนูญของมลรัฐต่าง ๆ ในการศึกษาในหัวข้อนี้มุ่งศึกษาเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐเท่านั้น

⁴⁷ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 21-22.

(1) องค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐแบ่งองค์คณะ (Senat) ในการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญออกเป็น 2 องค์คณะ แต่ละองค์คณะประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญองค์คณะละ 8 คน⁴⁸ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐจึงมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น 16 คน แต่ละองค์คณะจะมีอำนาจหน้าที่แน่นอนชัดเจนแตกต่างกัน⁴⁹ แต่เนื่องจากปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวนมากขึ้นจึงได้มีการจัดให้มีองค์คณะย่อย (Kammer) ขึ้นในแต่ละองค์คณะประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขององค์คณะย่อยละ 3 คน มีหน้าที่หลัก คือ การตรวจสอบคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญว่าเข้าเงื่อนไขที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่ก่อนที่จะให้องค์คณะที่มีอำนาจในเรื่องดังกล่าวพิจารณาต่อไป

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐประกอบด้วยตุลาการศาลสูงสุดของสหพันธ์รัฐและตุลาการอื่นๆ มาจากการคัดเลือกของรัฐสภา คือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละองค์คณะกึ่งหนึ่งจะได้รับเลือกจากสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์รัฐส่วนอีกกึ่งหนึ่งจะได้รับเลือกจากสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์รัฐ โดยในแต่ละองค์คณะจะต้องมีผู้พิพากษาที่คัดเลือกและแต่งตั้งมาจากผู้พิพากษาศาลสูงสุดต่างๆ ซึ่งดำรงตำแหน่งในศาลสูงสุดดังกล่าวไม่น้อยกว่า 3 ปี จำนวน 3 คน โดยสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์รัฐจะเลือก 1 คนสำหรับองค์คณะแรก และ 2 คนสำหรับองค์คณะที่สอง สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์รัฐจะเลือก 2 คนสำหรับองค์คณะแรก และ 1 คนสำหรับองค์คณะที่สอง⁵⁰

การเลือกประธานและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ กฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ กำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์รัฐและสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์รัฐผลัดกันเลือก ในการเลือกครั้งแรกให้สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์รัฐเลือกประธานศาลรัฐธรรมนูญและสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์รัฐเลือกรองประธานศาลรัฐธรรมนูญ โดยรองประธานศาลรัฐธรรมนูญจะต้องเลือกมาจากผู้พิพากษาในอีกองค์คณะหนึ่งที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญมิได้อยู่ในองค์คณะ

⁴⁸ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ค.ศ.1951 มาตรา 2 ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 250.

⁴⁹ Nigel G. Foster, German Legal System & Laws (London : Oxford University Press, 2002), p. 239.

⁵⁰ กมลชัย รัตนสกวาวงศ์, “ศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ,” วารสารกฎหมาย, ฉบับที่ 3, ปีที่ 17, น. 59-60 (กันยายน 2540).

นั้น⁵¹ ประธานาธิบดีจะเป็นผู้แต่งตั้งผู้ที่ได้รับเลือกเป็นประธานศาล รองประธานศาลและผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ⁵²

วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีวาระการดำรงตำแหน่ง 12 ปี แต่จะอยู่ในตำแหน่งได้ไม่เกินอายุเกษียณราชการ คือ 68 ปีบริบูรณ์ ผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียวเท่านั้น⁵³ การพ้นจากตำแหน่งของผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐนอกจากการพ้นตามวาระแล้ว ยังพ้นจากตำแหน่งในกรณีดังต่อไปนี้ คือ ตาย กระทำการอันเป็นการเสื่อมเสียเกียรติหรือได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกไม่น้อยกว่า 6 เดือน หรือกระทำการอันเป็นการละเมิดหน้าที่อย่างร้ายแรง⁵⁴ และการพ้นจากตำแหน่งด้วยการลาออก การพ้นจากตำแหน่งด้วยการลาออกนี้ผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐมีสิทธิที่จะลาออกจากตำแหน่งได้ทุกเมื่อโดยการยื่นคำร้องต่อประธานาธิบดี⁵⁵

(2) สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐมีได้อยู่ในสังกัดของกระทรวงใดกระทรวงหนึ่ง แต่จะมีหน่วยธุรการของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐ เรียกว่า “สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ” ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานด้านธุรการของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐ ประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐมีอำนาจบริหารสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ รวมตลอดทั้งแต่งตั้ง ถอดถอน และปลดเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน

⁵¹ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมัน ค.ศ.1951 มาตรา 9 ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 252.

⁵² รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมัน ค.ศ.1951 มาตรา 10 ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 252.

⁵³ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมัน ค.ศ.1951 มาตรา 4 ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 251.

⁵⁴ นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น. 99.

⁵⁵ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐสาธารณรัฐเยอรมัน ค.ศ.1951 มาตรา 12 .ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 253.

ศาลรัฐธรรมนูญ⁵⁶ และเพื่อให้การดำเนินงานในทางบริหารของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐเป็นไปอย่างคล่องตัวมากขึ้นรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้มีผู้อำนวยการ (Direktor) ของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐทำหน้าที่ในทางบริหารภายใต้คำสั่งของประธานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ โดยให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญมอบหมายงานในทางบริหารให้แก่ผู้อำนวยการของศาลรัฐธรรมนูญ ดำเนินการให้สำเร็จไปตามที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญได้มอบหมาย⁵⁷

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐมีงบประมาณและเจ้าหน้าที่ในการดำเนินงานของตนเองอย่างอิสระ โดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐมีอำนาจในการยกร่างงบประมาณของตนเองซึ่งแยกการออกต่างหากจากงบประมาณของสหพันธรัฐและบริหารจัดการงบประมาณของตนเองได้อย่างอิสระ⁵⁸

2.2.1.2 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐได้รับการบัญญัติรับรองไว้อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญของสหพันธรัฐและกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ และจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะพบว่าศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย แยกได้เป็น

1) การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแบบนามธรรม ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันหรือมีข้อสงสัยว่ากฎหมายของสหพันธรัฐหรือกฎหมายของมลรัฐสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญหรือไม่หรือกฎหมายของมลรัฐสอดคล้องกับกฎหมายของสหพันธรัฐหรือไม่ โดยคำร้องขอของรัฐบาลแห่งสหพันธรัฐ รัฐบาลแห่งมลรัฐ หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 ของสมาชิกทั้งหมด⁵⁹ ปรากฏตามมาตรา 93 (1) ข้อ 2 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 6 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ

⁵⁶ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคลกับศาลรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544), น. 296.

⁵⁷ นันทวัฒน์ บรมานันท์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 6, น. 130.

⁵⁸ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 296.

⁵⁹ เพิ่งอ้าง, น. 253.

2) การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแบบรูปธรรม ในกรณีศาลต่างๆ เห็นว่ากฎหมายที่ตนพิจารณาปรับให้อยู่ในขัดต่อรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐหรือกฎหมายของมลรัฐขัดต่อกฎหมายของสหพันธรัฐ โดยคำร้องขอของศาลและศาลนั้นจะต้องหยุดการพิจารณาคดีดังกล่าวไว้ชั่วคราวแล้วส่งปัญหานั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐเพื่อพิจารณาวินิจฉัย⁶⁰ ปรากฏตามมาตรา 100 (1) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 11 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ

3) การวินิจฉัยว่ากฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายแห่งสหพันธ์และก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อปัจเจกชนโดยตรงหรือไม่ในกรณีที่มีข้อสงสัยว่ากฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายสหพันธรัฐหรือไม่⁶¹ ปรากฏตามมาตรา 100 (2) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 12 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ

4) การวินิจฉัยว่ากฎหมายของอาณาจักรเยอรมันมีผลบังคับเป็นกฎหมายต่อไปในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือไม่ ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันว่ากฎหมายในอดีตก่อนมีการสถาปนาสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมีสภาพบังคับเป็นกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันต่อไปหรือไม่ โดยคำร้องขอของสภาผู้แทนราษฎรสหพันธรัฐ สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธรัฐ รัฐบาลสหพันธรัฐ รัฐบาลมลรัฐต่างๆ หรือศาลต่างๆ⁶² ปรากฏตามมาตรา 126 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 14 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ

(2) อำนาจในการตรวจสอบการเลือกตั้งในกรณีที่มีการโต้แย้งคำวินิจฉัยของสภาผู้แทนราษฎรสหพันธรัฐเกี่ยวกับความสมบูรณ์ของการเลือกตั้งและการได้มาและเสียไปซึ่งสมาชิกภาพของสภาผู้แทนราษฎร⁶³ ปรากฏตามมาตรา 41(2) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 3 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐ

(3) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญปรากฏตามมาตรา 93 (1) ข้อ 1 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 5 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องและผู้ถูกร้องในกรณีนี้ คือ ประธานาธิบดี สภาผู้แทนราษฎรสหพันธรัฐ สภาที่ปรึกษาสหพันธรัฐ คณะกรรมาธิการตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญ

⁶⁰ กมลชัย รัตนสกววงศ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 50, น. 71.

⁶¹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 254.

⁶² เพิ่งอ้าง.

⁶³ เพิ่งอ้าง, น. 253.

รัฐบาลสหพันธรัฐ หรือองค์กรที่จัดตั้งโดยระเบียบของสภาผู้แทนราษฎรสหพันธรัฐหรือระเบียบของสภาที่ปรึกษาสหพันธรัฐ⁶⁴

(4) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ของสหพันธรัฐและมลรัฐ หรือระหว่างมลรัฐต่างๆ ด้วยกัน แยกได้เป็น⁶⁵

1) การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างสหพันธรัฐและมลรัฐต่างๆ เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการจัดระเบียบทางกฎหมายของสหพันธรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่มลรัฐเป็นผู้ดำเนินการในนามของสหพันธรัฐและมีการควบคุมดูแลโดยสหพันธรัฐ ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องสิทธิและหน้าที่ระหว่างสหพันธรัฐและมลรัฐต่างๆ ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องและผู้ถูกร้องในกรณีนี้ คือ รัฐบาลสหพันธรัฐและรัฐบาลของมลรัฐ ปรากฏตามมาตรา 93 (1) ข้อ 3 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 7 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

2) การวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างสหพันธรัฐและมลรัฐต่างๆ หรือระหว่างมลรัฐต่างๆ ด้วยกัน หรือภายในมลรัฐเดียวกัน ในกรณีที่ไม้อาจฟ้องต่อศาลอื่นได้ ปรากฏตามมาตรา 93 (1) ข้อ 4 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 8 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

3) การวินิจฉัยข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญในมลรัฐเดียวกันในกรณีที่กฎหมายของมลรัฐกำหนดไว้ให้ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์มีอำนาจพิจารณาพิพากษาปรากฏตามมาตรา 99 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 10 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

5) การวินิจฉัยกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐมีความประสงค์ที่จะตีความรัฐธรรมนูญแตกต่างออกไปจากแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์โดยคำร้องขอของศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐนั้นเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์พิจารณาวินิจฉัย⁶⁶ ปรากฏตามมาตรา 100 (3) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 13 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(5) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญแยกได้เป็น

1) การวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญในกรณีที่ปัจเจกชนยื่นคำร้องยืนยันว่าสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของตนถูกระทบจากการใช้อำนาจมหาชนปรากฏตามมาตรา 93 (1) ข้อ 4a ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 8a ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

⁶⁴ กมลชัย รัตนสกววงศ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 50, น. 70-71.

⁶⁵ เพิ่งอ้าง, น. 70.

⁶⁶ เพิ่งอ้าง.

2) การวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญในกรณีที่ต้องคัดการปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสมัชชาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากรัฐบัญญัติแห่ง สหพันธ์ก้าวล่วงไปกระทบกับสิทธิในการปกครองตนเองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปรากฏ ตามมาตรา 93 (1) ข้อ 4b ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 8a ของกฎหมายว่าด้วยศาล รัฐธรรมนูญสหพันธ์

3) การวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องขอให้จำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลโดยการร้องขอของ สภาผู้แทนราษฎรสหพันธ์รัฐ รัฐบาลสหพันธ์รัฐ หรือรัฐบาลมลรัฐปรากฏตามมาตรา 18 ของ รัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 1 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(6) อำนาจในการสั่งให้ยุบพรรคการเมืองในกรณีที่มีข้อสงสัยว่าพรรคการเมืองใดมี วัตถุประสงค์หรือดำเนินการในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือเป็น อันตรายต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน โดยคำร้องขอของสภาผู้แทนราษฎร สหพันธ์รัฐ สภาที่ปรึกษาสหพันธ์รัฐ รัฐบาลสหพันธ์รัฐหรือรัฐบาลมลรัฐในกรณีที่พรรคการเมือง จำกัดกิจกรรมของพรรคภายในมลรัฐนั้น⁶⁷ ปรากฏตามมาตรา 21 (2) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 2 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(7) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องประธานาธิบดีในกรณีที่มีการกล่าวหาว่า ประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์รัฐจงใจกระทำการในตำแหน่งหน้าที่ละเมิดต่อรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐ หรือกฎหมายอื่นของสหพันธ์รัฐ โดยการเข้าชื่อกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสหพันธ์รัฐ สมาชิก สภาที่ปรึกษาสหพันธ์รัฐ จำนวน 1 ใน 4 ของแต่ละสภาเสนอคำร้องต่อสภาผู้แทนราษฎรสหพันธ์รัฐ หรือสภาที่ปรึกษาสหพันธ์รัฐแล้วแต่กรณีเพื่อพิจารณาว่าการกระทำของประธานาธิบดีเป็นการ ละเมิดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายหรือไม่⁶⁸ ปรากฏตามมาตรา 61 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 4 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(8) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องผู้พิพากษาหรือตุลาการในกรณีที่มีการกล่าวหา ว่าผู้พิพากษาหรือตุลาการกระทำการอันเป็นการขัดต่อหลักการของรัฐธรรมนูญหรือระเบียบ กฎเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐหรือมลรัฐ โดยคำร้องขอของสภาผู้แทนราษฎรสหพันธ์รัฐ เพื่อศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐพิจารณาวินิจฉัยการกระทำของผู้พิพากษาหรือตุลาการดังกล่าว⁶⁹

⁶⁷ เฟ็งอ้าง, น. 72.

⁶⁸ เฟ็งอ้าง.

⁶⁹ เฟ็งอ้าง.

ปรากฏตามมาตรา 98 (2) และ (5) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 9 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(9) อำนาจหน้าที่อื่นๆ ตามที่กำหนดโดยกฎหมายตามมาตรา 92 (2) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 15 แห่งกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ ซึ่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าวได้มอบอำนาจให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมได้อีกนอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น เช่น อำนาจในการสั่งยุบองค์การใดๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยว่าดำเนินการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองมาตรา 32 บรรค 3

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐเยอรมันไม่มีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายก่อนที่จะมีการประกาศใช้บังคับแต่อย่างใด

2.2.1.3 วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐเยอรมันได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ปี ค.ศ.1985 และรัฐบัญญัติดังกล่าวยังมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญออกระเบียบข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินการขึ้นใช้บังคับได้⁷⁰ และมีการแยกวิธีพิจารณาของศาลออกเป็นวิธีพิจารณาทั่วไปกับวิธีพิจารณาเฉพาะคดี

จากการพิจารณาบทบัญญัติของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญจะพบว่าในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐมีหลักวิธีพิจารณาคดีดังต่อไปนี้⁷¹

(1) หลักการยื่นคำร้อง (Antragsprinzip)

⁷⁰ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มาตรา 1 (3) ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 250.

⁷¹ บรรเจิด สิงคะเนติ, “วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน,” วารสารธรรมศาสตร์, ฉบับที่ 2, ปีที่ 24, น. 86-95 (พฤษภาคม-สิงหาคม, 2541).

การยื่นคำร้อง คือ การเริ่มต้นของกระบวนการพิจารณาคดีโดยบุคคลหรือองค์กรผู้มีสิทธิในการเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐไม่มีอำนาจริเริ่มกระบวนการพิจารณาคดีได้เอง หลักการดังกล่าวได้รับการรับรองไว้ในมาตรา 23 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ว่าคำร้องให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญและจะต้องให้เหตุผลประกอบรวมทั้งข้อเท็จจริงอันเป็นที่มาของคำร้องและความประสงค์ของผู้ยื่นคำร้อง

(2) การคัดค้านตุลาการ

การคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ แยกเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่หนึ่ง การคัดค้านตุลาการโดยผลของกฎหมายตามมาตรา 18 (1) ข้อ 1 และข้อ 2 กรณีที่สอง การคัดค้านตุลาการเนื่องจากการขาดความเป็นกลางตามมาตรา 19 (1) การคัดค้านตุลาการรัฐธรรมนูญกรณีนี้จะนำมาใช้ต่อเมื่อไม่เข้าเงื่อนไขการคัดค้านตุลาการตามมาตรา 18

(3) หลักเปิดเผยต่อผู้มีส่วนร่วมในคดี (Der Grundsatz der Parteioeffentlichkeit)

หลักเปิดเผยต่อผู้มีส่วนร่วมในคดี คือ การที่ผู้มีส่วนร่วมเข้ามาในคดีทุกฝ่ายมีสิทธิในการที่จะได้รับทราบคำร้องหรือคำคัดค้านของฝ่ายตรงข้ามหรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ ของศาล หลักการดังกล่าวได้รับการรับรองไว้ในมาตรา 20 มาตรา 29 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์และมาตรา 103 (1) ของรัฐธรรมนูญ

(4) หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย (Oeffen – tlichkeitsgrundsatz)

หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย คือ การเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา เพราะหากไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาแล้วสาธารณชนก็ย่อมไม่อาจที่จะเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้⁷² หลักการดังกล่าวปรากฏในกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์มาตรา 17 และมาตรา 25

(5) หลักการปฏิเสธคำร้องในชั้นต้น (Abweisung a limine)

การปฏิเสธคำร้องในชั้นต้น คือ การไม่รับคำร้องไว้พิจารณาของศาลโดยศาลไม่จำเป็นต้องพิจารณารายละเอียดในทางเนื้อหาของคำร้องทั้งหมด มาตรา 24 ของกฎหมายว่าด้วย

⁷² วรเจตน์ ภาคีรัตน์, “หลักเกณฑ์สำคัญเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน,” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, เล่มที่ 12, ปีที่ 4, น.36 (กันยายน-ธันวาคม , 2545).

ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ได้ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญที่จะไม่รับคำร้องในกรณีที่คำร้องนั้นปรากฏอย่างชัดเจนว่าไม่เข้าเงื่อนไขในการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือคำร้องนั้นปราศจากเหตุผลในทางกฎหมายโดยที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นต้องฟังคำชี้แจงจากผู้มีส่วนร่วมในคดีก่อน

(6) หลักการค้นหาความจริง (Untersuchungsgrundsatz หรือ Inquisitionsmaxime)

หลักการค้นหาความจริงหรือหลักไต่สวน คือ พยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่คู่ความได้นำเสนอต่อศาลนั้นไม่จำกัดอำนาจของศาลในการที่จะค้นหาความจริงเพิ่มเติมเพื่อเป็นพื้นฐานในการวินิจฉัยคดี หลักการดังกล่าวได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 26 (1) แห่งกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องค้นหาความจริงที่จำเป็นสำหรับการวินิจฉัยชี้ขาดคดีและไม่ถูกผูกมัดโดยคำร้องหรือการสืบพยานของผู้มีส่วนร่วมในคดี

(7) หลักการกำหนดกระบวนการพิจารณาโดยคู่ความ (Dispositionsgrundsatz)

หลักการกำหนดกระบวนการพิจารณาโดยคู่ความ คือ การที่คู่ความในคดีมีอำนาจที่จะกำหนดเนื้อหาของข้อพิพาทและการดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งหมด ซึ่งเป็นหลักที่ใช้ในคดีแพ่ง ตรงกันข้ามกับในคดีอาญาซึ่งถือหลักการกำหนดกระบวนการพิจารณาโดยศาลและกำหนดให้เป็นอำนาจของรัฐในการกำหนดการดำเนินการในทางคดีอาญา สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญในเยอรมันจะถือตามหลักการโดยยังมีความเห็นขัดแย้งกันอยู่

(8) คำวินิจฉัยของศาลการอ่านและการเปิดเผย

การออกเสียงลงมติของศาลรัฐธรรมนูญแต่ละองค์คณะต้องประกอบด้วยตุลาการไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 (ไม่น้อยกว่า 6 คน จาก 8 คน) จึงจะเป็นองค์ประชุม และในการออกเสียงลงมติโดยทั่วไปแล้วจะต้องเป็นไปตามเสียงข้างมากขององค์ประชุม เว้นแต่กรณีที่กฎหมายกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ เช่น คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

ตามกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐมาตรา 30 กำหนดว่าคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญจะต้องประกาศให้สาธารณชนทราบถึงเหตุผลอันเป็นสาระสำคัญของคำวินิจฉัยในเรื่องดังกล่าว การอ่านคำพิพากษาของศาลจะต้องไม่ช้ากว่า 3 เดือนหลังจากการพิจารณาโดยวาจาเสร็จสิ้น แต่อาจขอลើขึ้นได้ในกรณีจำเป็น และเฉพาะคำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเท่านั้นที่กฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์กำหนด

ไว้ว่าจะต้องเผยแพร่โดยการประกาศในรัฐกิจจานุเบกษาและให้คำวินิจฉัยของศาลมีผลบังคับเป็นการทั่วไปเมื่อได้ประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา⁷³

2.2.2 ประเภทของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐสามารถแบ่งประเภทของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ดังต่อไปนี้

2.2.2.1 คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย แยกได้เป็น

(1) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแบบนามธรรมตามมาตรา 93 (1) ข้อ 2 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 6 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(2) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแบบรูปธรรมตามมาตรา 100 (1) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 11 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(3) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการวินิจฉัยว่ากฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายแห่งสหพันธ์และก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อบุคคลโดยตรงหรือไม่ตามมาตรา 100 (2) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 12 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(4) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการวินิจฉัยว่ากฎหมายของอาณาจักรเยอรมันมีผลบังคับเป็นกฎหมายต่อไปในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือไม่ตามมาตรา 126 ของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 13 ข้อ 14 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

⁷³ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มาตรา 31 (2) ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 259.

(5) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการวินิจฉัยกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐมีความประสงค์ที่จะตีความรัฐธรรมนูญแตกต่างออกไปจากแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ตามมาตรา 100 (3) ของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 13 ข้อ 13 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

2.2.2.2 คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบการเลือกตั้งและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 41(2) ของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 13 ข้อ 3 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ ในกรณีที่มีการโต้แย้งคำวินิจฉัยของสภาผู้แทนราษฎรสหพันธ์เกี่ยวกับความสมบูรณ์ของการเลือกตั้งและการได้มาและเสียไปซึ่งสมาชิกภาพของสภาผู้แทนราษฎร

2.2.2.3 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญตามมาตรา 93 (1) ข้อ 1 ของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 13 ข้อ 5 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ ในกรณีที่มีปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ

2.2.2.4 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ของสหพันธ์รัฐและมลรัฐหรือ ระหว่างมลรัฐต่างๆ ด้วยกัน

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ของสหพันธ์รัฐและมลรัฐ หรือระหว่างมลรัฐต่างๆ ด้วยกัน แยกได้เป็น

(1) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างสหพันธ์รัฐและมลรัฐต่างๆ เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการจัดระเบียบทางกฎหมายของสหพันธ์รัฐตามมาตรา 93 (1) ข้อ 3 ของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 13 ข้อ 7 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(2) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างสหพันธ์รัฐและมลรัฐต่างๆ หรือระหว่างมลรัฐต่างๆ ด้วยกัน หรือภายในมลรัฐเดียวกัน ในกรณีที่ไม้อาจฟ้องต่อศาลอื่นได้ตามมาตรา 93 (1) ข้อ 4 ของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 13 ข้อ 8 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(3) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญในมลรัฐเดียวกันในกรณีที่กฎหมายของมลรัฐกำหนดไว้ให้ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐมีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามมาตรา 99 ของรัฐธรรมนูญ และมาตรา 13 ข้อ 10 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

2.2.2.5 คำวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญแยกได้เป็น

(1) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญในกรณีที่ปัจเจกชนยื่นคำร้องยืนยันว่าสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของตนถูกระทบจากการใช้อำนาจมหาชนตามมาตรา 93 (1) ข้อ 4a ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 8a ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(2) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญในกรณีที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสหพันธ์องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์ก้าวล่วงไปกระทบกับสิทธิในการปกครองตนเองขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตรา 93 (1) ข้อ 4b ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 8a ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

(3) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดคำร้องขอให้จำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลตามมาตรา 18 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 1 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์

2.2.2.6 คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการสั่งให้ยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 21 (2) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 2 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ ในกรณีที่พรรคการเมืองใดมีวัตถุประสงค์หรือดำเนินการในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

2.2.2.7 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคำฟ้องประธานาธิบดี ผู้พิพากษาหรือตุลาการ

คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคำฟ้องประธานาธิบดีตามมาตรา 61 ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 4 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ ในกรณีที่ประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์รัฐจงใจกระทำการในตำแหน่งหน้าที่ละเมิดต่อรัฐธรรมนูญสหพันธ์หรือกฎหมายอื่นของสหพันธ์รัฐ

คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคำฟ้องผู้พิพากษาหรือตุลาการตามมาตรา 98 (2) และ (5) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 9 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ ในกรณีที่ผู้พิพากษาหรือตุลาการกระทำการอันเป็นการขัดต่อหลักการของรัฐธรรมนูญหรือระเบียบกฎเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์รัฐหรือมลรัฐทั้งในตำแหน่งและนอกตำแหน่งหน้าที่ราชการ

2.2.2.8 คำวินิจฉัยกรณีอื่นๆ

คำวินิจฉัยกรณีอื่นๆ คือ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนอกจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญได้มอบอำนาจให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมได้อีกนอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ตามมาตรา 92 (2) ของรัฐธรรมนูญและมาตรา 13 ข้อ 15 ของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ เช่น คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับเงื่อนไขการยื่นคำร้องเพื่อขอให้มีการตัดสินลงประชามติและอื่นๆ ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยกระบวนการลงประชามติ การยื่นคำร้องและการสอบถามประชาชน

2.2.3 ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

การพิจารณาเรื่องผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์รัฐมีประเด็นที่ต้องพิจารณาใน 3 ประเด็นด้วยกัน คือ ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาได้ดังนี้

2.2.3.1 ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ในระบบกฎหมายเยอรมันเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีแล้ว คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมผูกพันองค์กรตามรัฐธรรมนูญของสหพันธ์และมลรัฐ รวมทั้งศาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหลาย ตามความในมาตรา 31 วรรคหนึ่งแห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์⁷⁴ ความผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าวมิใช่ความผูกพันเป็นการทั่วไป (erga omnes) หากแต่มีความมุ่งหมายต่อองค์กรผู้ใช้อำนาจมหาชน

⁷⁴ Article 31 Federal Constitutional Court Act (Bundesverfassungsgerichtsgesetz, BVerfGG)

“(1) The decisions of the Federal Constitutional Court shall be binding upon Federal and Land constitutional organs as well as on all courts and authorities.”

เท่านั้น⁷⁵ หมายความว่าโดยหลักแล้วในแง่บุคคล คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไม่ผูกพันบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลในระบบกฎหมายเอกชน⁷⁶ เว้นแต่คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะมีผลผูกพัน 2 รูปแบบ คือ ผลผูกพันอำนาจมหาชนทั้งหมดกับผลผูกพันเป็นการทั่วไป (*erga omnes*) หมายความว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ประกาศว่ารัฐบัญญัติฉบับใดฉบับหนึ่งขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญนั้น ถือว่ามีผลผูกพันบุคคลภายนอกซึ่งมิใช่คู่ความในกระบวนการพิจารณาด้วยเป็นการทั่วไป (*erga omnes*) ดังนั้นกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยแล้วว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ จึงมีผลใช้บังคับกับบุคคลทุกคนและตลอดเวลา⁷⁷ หรือมีผลผูกพันปัจเจกชนเป็นการทั่วไปด้วย⁷⁸ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์มาตรา 31 วรรคสอง⁷⁹ ได้กำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีดังกล่าวมีผลบังคับเสมือนดังกฎหมาย โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา

⁷⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ, “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมัน : ศึกษากรณีการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (Normenkontrollverfahren),” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ, เล่มที่ 7, ปีที่ 3, น. 63 (มกราคม-เมษายน, 2544).

⁷⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 71.

⁷⁷ John S. Bell., *supra* note 25, p. 99.

⁷⁸ สุรพล นิติไกรพจน์ และคณะ, ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิบัติพันธกิจตามรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น. 311.

⁷⁹ Article 31 Federal Constitutional Court Act (Bundesverfassungsgerichts-Gesetz, BVerfGG)

“(2) In cases pursuant to Article 13 (6), (11), (12) and (14) above decisions of the Federal Constitutional Court shall have the force of law. This shall also apply in cases pursuant to Article 13 (8a) above if the Federal Constitutional Court declares a law to be compatible or incompatible with the Basic Law or to be null and void. If a law is declared to be compatible or incompatible with the Basic Law or other Federal law or to be null and void, the decision shall be published in the Federal Law Gazette by the Federal Ministry of Justice. The above shall apply mutatis mutandis to decisions in cases pursuant to Article 13 (12) and (14) above.”

94 วรรคสองของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน⁸⁰ ที่ให้อำนาจแก่องค์กรนิติบัญญัติในการกำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีใดมีค่าบังคับเป็นกฎหมาย

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์โดยทั่วไปแล้วย่อมมีผลในทางกฎหมาย เช่นเดียวกับคำพิพากษาของศาลอื่น คือ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ได้มีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำวินิจฉัยที่ตนได้ตัดสินไปแล้วได้ กล่าวคือ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีแล้ว คำวินิจฉัยนั้นย่อมเป็นอิสระจากศาล ศาลที่วินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นย่อมเป็นอันหมดอำนาจเหนือคำวินิจฉัยนั้นต่อไป ในขณะที่ความในคดีก็ไม่อาจโต้แย้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังองค์กรอื่นใดได้อีก เพราะศาลรัฐธรรมนูญมีเพียงศาลเดียวและไม่มีองค์กรอื่นใดที่อยู่ในลำดับที่เหนือกว่าศาลรัฐธรรมนูญอีก อย่างไรก็ตามการมีผลในทางกฎหมายของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าศาลรัฐธรรมนูญจะไม่สามารถกลับคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญเองได้เคยวินิจฉัยชี้ขาดไปแล้วได้ หากปรากฏข้อเท็จจริงที่เหมือนกันกับที่ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยมีคำวินิจฉัยชี้ขาดไปแล้ว ประเด็นปัญหาดังกล่าวศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า ศาลรัฐธรรมนูญเองมิได้ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของตนเองแต่อย่างใด ในคดีต่อมาหากมีข้อเท็จจริงอย่างเดียวกันศาลรัฐธรรมนูญสามารถวินิจฉัยให้แตกต่างจากคำวินิจฉัยเดิมหรือกลับคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญเองได้เคยวินิจฉัยชี้ขาดไปแล้วได้ หากมีเหตุผลที่ดีกว่าการรักษาความเป็นเอกภาพของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแต่ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ไม่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเองในการที่จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีให้แตกต่างจากคำวินิจฉัยที่ตนได้เคยวินิจฉัยชี้ขาดไปแล้ว ดังนั้นบุคคลหรือองค์กรที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจึงสามารถขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยมีคำวินิจฉัยชี้ขาดไปแล้วอีกครั้ง

⁸⁰ Article 94 [Federal Constitutional Court: composition] Basic Law for the Federal Republic of Germany (Grundgesetz, GG)

“(2) The organization and procedure of the Federal Constitutional Court shall be regulated by a federal law, which shall specify in which instances its decisions shall have the force of law. The law may require that all other legal remedies be exhausted before a constitutional complaint may be filed, and may provide for a separate proceeding to determine whether the complaint will be accepted for decision.”

หนึ่งได้ แต่ต้องปรากฏว่าข้อเท็จจริงที่มีผลอย่างสำคัญต่อการวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก⁸¹ บุคคลหรือองค์กรดังกล่าวจึงจะสามารถเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายฉบับดังกล่าวได้อีก

สำหรับขอบเขตของการมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์นั้น ในระบบกฎหมายเยอรมันยอมรับว่าความผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นหมายความว่าความผูกพันต่อข้อความที่ปรากฏในเหตุผลด้วยเท่าที่ (1) เหตุผลดังกล่าวเป็นสาระสำคัญ (traged) สำหรับคำวินิจฉัยในเรื่องนั้นและเท่าที่เหตุผลดังกล่าว (2) มีลักษณะของกฎหมายรัฐธรรมนูญกล่าวคือ มิใช่เป็นเพียงการตีความกฎหมายในระดับที่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญเท่านั้น⁸² แต่ในเยอรมันก็ยังไม่มีความชัดเจนว่าเหตุผลใดของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ถือว่าเป็นเหตุผลอันเป็นสาระสำคัญที่แท้จริงของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับเรื่องการเริ่มมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์นั้นเยอรมันกลับถือหลักว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลบังคับย้อนหลังไปในวันที่ประกาศใช้บังคับกฎหมาย (ex tunc)⁸³ กล่าวคือ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลผูกพันสำหรับปัจจุบัน อดีตและในอนาคต หมายความว่าสภาพการณ์ที่ขัดกับรัฐธรรมนูญที่ได้รับการวินิจฉัยโดยศาลรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องได้รับการดำเนินการตามรัฐธรรมนูญโดยทันที ศาลรัฐธรรมนูญได้ก่อตั้งสิทธิโดยตรงซึ่งก่อให้เกิดผลผูกพันว่า การวินิจฉัยให้บทบัญญัติของกฎหมายขัดกับรัฐธรรมนูญนั้นเป็นกรณีที่ไม้อาจจะยอมรับได้ว่าบทบัญญัติของกฎหมายที่ขัดกับรัฐธรรมนูญนั้นมีผลอยู่ในอดีต เพราะฉะนั้นย่อมถือว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลไปในอดีตด้วย⁸⁴ กรณีจึงอาจกล่าวได้ว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลผูกพันย้อนกลับไปในอดีตนับแต่วันที่ประกาศใช้บังคับกฎหมาย (ex tunc) หรือถือว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นโมฆะและย่อมเสียเปล่ามาตั้งแต่เริ่มต้น ส่งผลให้การกระทำใดๆ ที่เป็นผลมาจากกฎหมายอันขัดกับรัฐธรรมนูญย่อมเป็นอันเสียตามไปด้วย เว้นแต่ในคดีอาญาในกรณีนี้อาจมีการ

⁸¹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 71.

⁸² บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 75, น. 64-65.

⁸³ John S. Bell., *supra* note 25, p. 99.

⁸⁴ อุดม รัฐอมฤต และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 28, น. 46-47.

ขอให้มีการพิจารณาคดีใหม่ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁸⁵ หมายความว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันที่วินิจฉัยว่ากฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่มีผลผูกพันต่อคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีอาญา กล่าวคือ จำเลยในคดีอาญาสามารถร้องขอให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ได้ ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติรับรองไว้อย่างชัดเจน

2.2.3.2 การไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ในเยอรมันเมื่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันบุคคลหรือองค์กรใดแล้ว บุคคลหรือองค์กรดังกล่าวมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่อันเกิดจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ในเบื้องต้นบุคคลหรือองค์กรที่ถูกผูกพันทั้งหลายมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบภายใต้ความรับผิดชอบของตนเอง การลงโทษในกรณีที่มีการละเมิดภาระหน้าที่ดังกล่าว นั้น หากเป็นเรื่องที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยว่าการกระทำหรือการละเว้นไม่กระทำที่เป็นการละเมิดดังกล่าวว่าเป็นการกระทำที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ⁸⁶

การที่บุคคลหรือองค์กรที่ถูกผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไม่เคารพหรือไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าการไม่เคารพต่อผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว ย่อมเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญโดยตัวของมันเอง และย่อมเป็นการละเมิดมาตรา 20 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญด้วย⁸⁷

⁸⁵ Article 79 Federal Constitutional Court Act (Bundesverfassungsgerichts-Gesetz, BVerfGG)

“(1) New proceedings may be instituted in accordance with the provisions of the Code of Criminal Procedure against a final conviction based on a rule which has been declared incompatible with the Basic Law or null and void in accordance with Article 78 above or on the interpretation of a rule which the Federal Constitutional Court has declared incompatible with the Basic Law.”

⁸⁶ อุตม รัฐอมฤต และคณะ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 28, น. 57.

⁸⁷ มาตรา 20 (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน บัญญัติว่า “อำนาจนิติบัญญัตินั้นย่อมผูกพันต่อรัฐธรรมนูญ ส่วนอำนาจบริหารและอำนาจตุลาการนั้นย่อมผูกพันกฎหมาย”

ดังนั้นหากมาตรการใดมาตรการหนึ่งซึ่งเป็นมาตรการที่มีได้คำนึงถึงความผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 31 วรรคหนึ่ง⁸⁸ แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ในกรณีนี้บุคคลที่ได้รับผลกระทบอาจใช้สิทธิในการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญได้โดยอาศัยมาตรา 2 วรรคหนึ่ง⁸⁹ ประกอบกับมาตรา 20 วรรคสาม ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

2.2.3.3 การบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

หลักเกณฑ์การบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในมาตรา 35 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์อาจกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของตนก็ได้ว่า หน่วยงานใดมีหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ยังอาจกำหนดวิธีการและมาตรการในการบังคับคดีได้ด้วย”⁹⁰ หมายความว่าในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันโดยทั่วไปแล้วย่อมเป็นไปตามความในมาตรา 35 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ เว้นแต่ในกรณีที่กฎหมายกำหนดเกี่ยวกับการบังคับตามคำวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะ เช่น คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคำฟ้องผู้พิพากษาหรือตุลาการ มาตรา 59 วรรค 3 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ได้กำหนดเกี่ยวกับการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะ คือ ถ้าศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ย้ายผู้พิพากษาหรือตุลาการไปอยู่ในตำแหน่งอื่นที่ดี หรือให้ออกจากราชการก็ดี ในกรณีเหล่านี้ถือว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการออกจากตำแหน่งเป็น

⁸⁸ มาตรา 31 (1) แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ บัญญัติว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญผูกพันองค์กรตามรัฐธรรมนูญของสหพันธ์และของมลรัฐ รวมทั้งผูกพันศาลทั้งหลายและเจ้าหน้าที่ของรัฐ” ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ่างแล้ว เจริญธรรมที่ 13, น. 258-259.

⁸⁹ มาตรา 2 (1) ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน บัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิที่จะพัฒนาบุคลิกภาพของตนอย่างเสรี ตราบเท่าที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น และไม่เป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญ หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

⁹⁰ Article 35 Federal Constitutional Court Act (Bundesverfassungsgerichts-Gesetz, BVerfGG)

“In its decision the Federal Constitutional Court may state by whom it is to be executed; in individual instances it may also specify the method of execution.”

หน่วยงานที่จะต้องปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ให้นำมาใช้ในกรณีของผู้พิพากษาระดับศาลมลรัฐหรือสหพันธรัฐด้วยตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 62 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์⁹¹

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่าในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ กฎหมายให้อำนาจแก่ศาลรัฐธรรมนูญในการกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยนั้นๆ ว่าจะให้บุคคลหรือองค์กรใดเป็นผู้มีอำนาจบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนมีอำนาจในการกำหนดวิธีการในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยในแต่ละกรณี และในการกำหนดวิธีการบังคับตามคำวินิจฉัยดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญย่อมกระทำได้เองโดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอ⁹² เพราะกฎหมายได้ให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้มีอำนาจเหนือในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญสามารถที่จะออกคำสั่งใดๆ ที่จำเป็นเพื่อให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบรรลุความมุ่งหมายได้ โดยศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดในคำวินิจฉัยให้องค์กรของสหพันธ์หรือมลรัฐเป็นผู้บังคับการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยได้ เช่น กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแห่งมลรัฐดำเนินการยุบพรรคการเมืองซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าเป็นพรรคการเมืองต้องห้าม⁹³ คำสั่งให้บังคับคดีของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์มีลักษณะเช่นเดียวกับคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีอื่นๆ คือ ไม่อาจโต้แย้งต่อองค์กรอื่นๆ ได้อีกและมีผลผูกพันตามมาตรา 31 วรรค 1 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์⁹⁴

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าในระบบกฎหมายเยอรมัน การที่องค์กรใดจะเป็นองค์กรผู้มีความอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะมีวิธีการหรือมาตรการในการบังคับอย่างไร ศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้กำหนดในแต่ละคดี⁹⁵

⁹¹ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 91.

⁹² วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 69.

⁹³ เพิ่งอ้าง.

⁹⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 94.

⁹⁵ กรณีศึกษาคำสั่งในการบังคับคดีของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ โปรดดูใน บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 95-98.

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาบทบัญญัติในมาตรา 35 แห่งรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ กฎหมายไม่ได้กำหนดว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีใดบ้างที่ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กรณีจึงมีปัญหาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีใดบ้างที่ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ การพิจารณาปัญหาดังกล่าวในระบบกฎหมายเยอรมันพิจารณาจากประเภทของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแต่ละประเภท คือ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่จะต้องมีการบังคับตามคำวินิจฉัยได้แก่ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยให้กระทำการ เพราะในคำวินิจฉัยเหล่านี้จะต้องกำหนดให้ผู้แพ้คดีกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งการจะให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าวก็จะต้องมีการบังคับคดี ส่วนคำวินิจฉัยที่เป็นการพิสูจน์สิทธิหรือคำวินิจฉัยที่เป็นการก่อตั้งสิทธิ รวมทั้งคำวินิจฉัยที่เป็นการปฏิเสธคำฟ้อง เป็นกรณีที่ไม่จำเป็นต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด⁹⁶ เพราะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเหล่านี้เป็นเพียงการพิสูจน์หรือยืนยันสิทธิในทางกฎหมายที่มีอยู่แล้วหรือเป็นการก่อตั้งสิทธิขึ้นใหม่ ไม่มีกรณีที่ต้องให้ผู้แพ้คดีจะต้องดำเนินการหรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง

สำหรับบุคคลที่ต้องถูกบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์เป็นไปตามหลักทั่วไปของการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาล คือ บุคคลหรือองค์กรผู้เป็นคู่ความในคดี

2.3 ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรีย

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย (Verfassungsgerichtshof - VfGH) ได้รับการจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1920 โดยรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย ค.ศ.1920 เพื่อทำหน้าที่แทนศาลอาญาจักรซึ่งถือเป็นศาลรัฐธรรมนูญเดิม ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียมีฐานะเป็นองค์กรตุลาการ ทำหน้าที่หลักในการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญตามแนวความคิดของ Adorf Merkl และ Hans Kelsen นักปรัชญากฎหมายของออสเตรีย ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียเป็นต้นแบบของศาลรัฐธรรมนูญในหลายประเทศทั่วโลก

2.3.1 โครงสร้าง อำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

⁹⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 27, น. 57.

ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลีย ถือเป็นศาลในระบบกฎหมายมหาชน มีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่และวิธีพิจารณาดังต่อไปนี้

2.3.1.1 โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ

การจัดโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลีย ได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลียมาตรา 147 และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา 1 และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติทั้งสองมาตราดังกล่าว จะพบว่าศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียมีโครงสร้างดังต่อไปนี้

(1) องค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลีย

ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียมีองค์คณะเดียว ประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่น 12 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองอีก 6 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 14 คนและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองทั้ง 6 คนได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ และในการแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว การแต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 6 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรอง 3 คน ประธานาธิบดีถูกผูกพันให้ต้องแต่งตั้งจากบุคคลตามรายชื่อที่รัฐบาลสหพันธ์ได้เสนอมา และรายชื่อที่รัฐบาลสหพันธ์เสนอนั้น จะต้องคัดเลือกมาจากผู้พิพากษา ข้าราชการฝ่ายปกครอง และศาสตราจารย์ทางด้านกฎหมายในมหาวิทยาลัย สำหรับการแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เหลืออีก 6 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองอีก 3 คน นั้นให้ประธานาธิบดีแต่งตั้งจากรายชื่อบุคคลที่สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ (Nationalrat) เสนอเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรอง 2 คน และแต่งตั้งจากรายชื่อบุคคลที่สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ (Bundesrat) เสนอเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรอง 1 คน⁹⁷

วาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองมีกำหนด 12 ปี แต่จะต้องไม่เกินอายุเกษียณราชการ คือ 70 ปีบริบูรณ์และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว⁹⁸ การพ้นจากตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองเนื่องจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้รับหลักประกันความเป็นอิสระของผู้พิพากษาโดย

⁹⁷ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 13, น. 74-75.

⁹⁸ กมลชัย รัตนสภาวะวงศ์, อ้างแล้ว เชิงบรรณที่ 50, น. 63.

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะให้ถูกออกจากตำแหน่งได้เฉพาะจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น⁹⁹

(2) สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียมีหน่วยธุรการของศาลรัฐธรรมนูญ เรียกว่า “สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ” ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้มีอำนาจในการบริหารและอำนวยการในการทำงานขององค์กรศาลรัฐธรรมนูญ เว้นแต่อำนาจในการบริหารงานบุคคลและทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรีแห่งสหพันธ์ซึ่งนายกรัฐมนตรีจะกระทำโดยข้อเสนอแนะของประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบส่วน¹⁰⁰

2.3.1.2 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

เดิมที่ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียมีขอบอำนาจเพียงอย่างเดียว คือ การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรนิติบัญญัติ แต่ปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียมีขอบอำนาจครอบคลุมถึงข้อพิพาทในทางรัฐธรรมนูญอื่นๆ ด้วย

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ และจากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้¹⁰¹

(1) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย (หมายถึงรัฐธรรมนูญและกฎหมายลำดับที่สูงกว่า) ของกฎ รัฐบัญญัติ และสัญญาระหว่างประเทศ แยกได้เป็น

1) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐบัญญัติและรัฐธรรมนูญของกฎที่ตราขึ้นโดยองค์กรฝ่ายปกครองของสหพันธ์หรือมลรัฐตามมาตรา 139b ของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐบัญญัติและรัฐธรรมนูญของกฎได้เองหากจำเป็นต้องใช้กฎนั้นในการวินิจฉัยคดี หรืออาจวินิจฉัยเพราะเหตุที่ศาลอื่นยื่นคำร้องขอให้ตรวจสอบเนื่องจากศาลนั้นต้องใช้กฎนั้นในคดี หรือรัฐบาลแห่งสหพันธ์ยื่นคำร้องว่ากฎที่ออกโดยองค์กรฝ่ายปกครองของมลรัฐไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือรัฐบาลแห่งมลรัฐยื่นคำร้องว่ากฎที่ออก

⁹⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2544), น. 70.

¹⁰⁰ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 75.

¹⁰¹ เพ็ญอ้อ, น. 77-79.

โดยองค์กรฝ่ายปกครองแห่งสหพันธ์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือสถาบันตรวจการปกครองแผ่นดิน ยื่นคำร้องว่ากฎที่ออกโดยองค์กรฝ่ายปกครองของสหพันธ์หรือของมลรัฐไม่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจสอบในกรณีนี้เป็นการตรวจสอบแบบนามธรรม ไม่จำเป็นต้องมีคดีหรือข้อพิพาทอันเป็น รูปธรรมเกิดขึ้น นอกจากนี้บุคคลทั่วไปก็อาจยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วย กฎหมายของกฎได้ แต่ทั้งนี้ต้องยืนยันว่ากฎดังกล่าวกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของตนโดยตรงอย่างไร การตรวจสอบในกรณีนี้เป็นการตรวจสอบแบบรูปธรรม

2) อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายแม่บทของกฎเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้น โดยองค์กรสูงสุดทางปกครองตามมาตรา 139a ของรัฐธรรมนูญ อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญกรณี นี้เกิดจากการที่รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์หรือมลรัฐบัญญัติให้อำนาจแก่ฝ่ายนิติบัญญัติในการตรา กฎหมายแม่บทและมอบอำนาจให้ฝ่ายปกครองไปออกกฎหมายโดยมีข้อความอย่างเดียวกับ กฎหมายแม่บทกำหนดการใช้บังคับเองได้ แต่ต้องมีเนื้อความเหมือนกัน กรณีที่ฝ่ายปกครองออก กฎเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้นไม่ตรงกับกฎหมายแม่บท รัฐบาลแห่งมลรัฐ รัฐบาลแห่งสหพันธ์หรือผู้ที่ จะต้องเสียหายเพราะเหตุดังกล่าวอาจร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบได้

3) อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติที่ตราขึ้นโดยมล รัฐหรือสหพันธ์ตามมาตรา 140 ของรัฐธรรมนูญ อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญกรณีนี้ ครอบคลุมถึงการตรวจสอบว่ารัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและรัฐบัญญัติแห่ง สหพันธ์หรือไม่ด้วย

4) อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย (รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น) ของสัญญาระหว่างประเทศ

(2) อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง อำนาจในการ วินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพที่ได้รับจากการเลือกตั้ง และอำนาจในการชี้ขาดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับผล ของการลงประชามติตามมาตรา 141 ของรัฐธรรมนูญ

(3) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับความขัดแย้งในอำนาจหน้าที่ระหว่าง องค์กรต่างๆ แยกได้เป็น

1) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลกับองค์กร ฝ่ายปกครอง ระหว่างศาลปกครองกับศาลอื่น (รวมทั้งระหว่างศาลปกครองกับศาลรัฐธรรมนูญ เอง) ระหว่างมลรัฐกับมลรัฐ และระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์ตามมาตรา 138 (1) ของรัฐธรรมนูญ

2) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดว่าการกระทำในทางนิติบัญญัติหรือการบังคับการตาม กฎหมายเป็นอำนาจหน้าที่ของมลรัฐหรือสหพันธ์ ทั้งนี้โดยต้องมีคำร้องจากรัฐบาลแห่งมลรัฐหรือ

รัฐบาลแห่งสหพันธ์พร้อมทั้งร่างกฎหมายหรือร่างกฎแนบไปพร้อมคำร้องด้วยตามมาตรา 138 (2) ของรัฐธรรมนูญ

3) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับการตีความบทบัญญัติที่ว่าด้วยอำนาจของสถาบันตรวจเงินแผ่นดิน หรืออำนาจของสถาบันตรวจการปกครองแผ่นดิน ระหว่างสถาบันตรวจเงินแผ่นดินหรือสถาบันตรวจการปกครองแผ่นดิน กับองค์กรฝ่ายปกครองสูงสุดต่างๆ ตามมาตรา 126a ของรัฐธรรมนูญ

(4) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินระหว่างสหพันธ์ มลรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 137 ของรัฐธรรมนูญ อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญกรณีนี้ต้องเป็นกรณีที่สิทธิเรียกร้องตามข้อพิพาทนั้นไม่อยู่ในอำนาจศาลยุติธรรมหรือไม่อาจเป็นที่ยุติได้โดยคำสั่งทางปกครอง ข้อพิพาทดังกล่าวมักจะเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการเฉลี่ยเงินและทรัพย์สินระหว่างมลรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ

(5) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอันเกิดจากความตกลงหรือสัญญาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของมลรัฐหรือสหพันธ์ระหว่างมลรัฐด้วยกันหรือระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์ อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอันเกิดจากความตกลงหรือสัญญาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 138a (1) ส่วนอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอันเกิดจากความตกลงหรือสัญญาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างมลรัฐด้วยกันศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจวินิจฉัยก็ต่อเมื่อมีการระบุไว้ในสัญญาตามมาตรา 138a (2) ของรัฐธรรมนูญ

(6) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องที่มีต่อองค์กรของรัฐตามมาตรา 142 และมาตรา 143 ของรัฐธรรมนูญ อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้เป็นการฟ้ององค์กรของรัฐของสหพันธ์หรือมลรัฐให้รับผิดชอบตามรัฐธรรมนูญอันเนื่องมาจากการละเมิดกฎหมาย เช่น คำฟ้องว่าประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์จงใจกระทำการขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยที่ประชุมร่วมระหว่างสภาผู้แทนราษฎรและสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ คำฟ้องว่ารัฐมนตรีในรัฐบาลแห่งสหพันธ์จงใจกระทำการขัดต่อกฎหมายโดยสภาผู้แทนราษฎร หรือคำฟ้องว่ารัฐมนตรีในรัฐบาลแห่งมลรัฐจงใจกระทำการขัดต่อกฎหมายโดยสภาผู้แทนราษฎรของมลรัฐ

(7) อำนาจในฐานะเป็นศาลปกครองพิเศษตามมาตรา 141b ของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องได้แย้งคำสั่งทางปกครองที่ออกมาโดยกระบวนการพิจารณาที่เป็นทางการ หรือได้แย้งการใช้กำลังทางกายภาพบังคับปัจเจกบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในกรณีที่โจทก์ได้ต่อสู้จนสิ้นหนทางในศาลอื่นแล้วและโจทก์ต่อสู้ว่าคำสั่งทางปกครองดังกล่าวขัด

ต่อสิทธิส่วนบุคคลที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญหรือออกมาโดยอาศัยฐานของกฎเกณฑ์ที่ขัดต่อกฎหมาย

(8) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศทั้งนี้ตามที่รัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์กำหนดตามมาตรา 145 ของรัฐธรรมนูญ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าในระบบกฎหมายออสเตรียไม่มีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติก่อนที่จะมีการประกาศใช้บังคับเป็นกฎหมาย

2.3.1.3 วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ (Verfassungsgerichtshofgesetz) แห่งสาธารณรัฐออสเตรียในส่วนที่ 2 ว่าด้วยวิธีพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญ และได้มีการแยกวิธีพิจารณาเป็นวิธีพิจารณาทั่วไปกับวิธีพิจารณาเฉพาะคดี วิธีพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียเป็นกระบวนการพิจารณาแบบมีข้อพิพาท (streitige Parteiverfahren) ในทุกกรณี ไม่เว้นแม้แต่การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ส่งผลให้วิธีพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียมีลักษณะเป็นการต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรมทำนองเดียวกับที่ปรากฏในศาลอื่น¹⁰²

จากการพิจารณาบทบัญญัติแห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรียดังกล่าวจะพบว่าในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียมีหลักวิธีพิจารณาคดีดังต่อไปนี้

(1) หลักการยื่นคำร้อง

การเริ่มต้นกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเริ่มจากการยื่นคำร้องต่อศาล ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจเริ่มกระบวนการพิจารณาได้เอง เว้นแต่กรณีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายและรัฐธรรมนูญของกฎที่ตราขึ้นโดยองค์กรฝ่ายปกครองของสหพันธ์¹⁰³ แต่ต้องเป็นกรณี queศาลรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องใช้กฎนั้นในการวินิจฉัยคดี

¹⁰² เพิ่งอ้าง, น. 82.

¹⁰³ บรรเจิด สิงคะเนติ, “ศาลรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ,” วารสารกฎหมายปกครอง, ตอน ที่ 1, เล่มที่ 17, น. 53 (เมษายน 2541).

คำร้องต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร¹⁰⁴ และต้องอ้างอิงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นเหตุให้ต้องยื่นคำร้องและบรรยายข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีตลอดจนคำขอที่ชัดเจนแน่นอน¹⁰⁵ ในกรณีที่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเห็นว่าคำร้องเป็นคำร้องที่เห็นประจักษ์ชัดว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจหรือยื่นเกินระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด หรือไม่มีการแก้ไขคำร้องให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด หรือเนื้อหาในคำร้องนั้นได้รับการวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว หรือคำร้องนั้นขาดความชอบธรรม ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนอาจมีคำขอต่อองค์คณะให้องค์คณะมีมติยกคำร้องดังกล่าวก็ได้¹⁰⁶

(2) หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญต้องกระทำโดยเปิดเผยเป็นหลักดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติมาตรา 19 แห่งกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา แต่ในทางปฏิบัติศาลรัฐธรรมนูญจะดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นลายลักษณ์อักษรศาลจะไม่ค่อยออกนอกรอบพิจารณาด้วยวาจา¹⁰⁷ เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้ศาลรัฐธรรมนูญไม่ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาก็ได้ หากเอกสารหลักฐานที่ปรากฏในคำคู่ความเพียงพอที่จะวินิจฉัยและการดำเนินพิจารณาด้วยวาจาไม่ทำให้เนื้อหาคดีมีความชัดเจนขึ้นมา

(3) หลักการค้นหาความจริง

การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญออกสเตรียหลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงของคดี เช่น การเรียกเอกสารตลอดจนขอข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐ หรือการดำเนินการสอบสวน

¹⁰⁴ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา 15 (1) ในวรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 280.

¹⁰⁵ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา 15 (2) ในวรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 280.

¹⁰⁶ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา 19 ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 280-281.

¹⁰⁷ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 165.

ข้อเท็จจริงด้วยตนเองหรือจะขอให้หน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องนั้นๆ ดำเนินการแทนก็ได้¹⁰⁸

(4) หลักการกำหนดกระบวนการพิจารณาโดยคู่ความ

ในระบบกฎหมายออสเตรเลียการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยคู่ความ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญมาตรา 19 (3) 3 ที่กำหนดให้องค์คณะต้องระงับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในกรณีที่มีการถอนคำร้องโดยผู้มีอำนาจ

(5) คำวินิจฉัยของศาล การอ่านและการเปิดเผย

โดยหลักศาลรัฐธรรมนูญจะต้องมีคำวินิจฉัยภายหลังจากที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเสร็จสิ้นลงให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การออกเสียงลงมติของศาลรัฐธรรมนูญต้องเป็นไปตามเสียงข้างมากขององค์ประชุม คำวินิจฉัยต้องระบุประเด็นที่ศาลตัดสินพร้อมทั้งเหตุผลในการตัดสินแยกออกให้ชัดเจนจากประเด็นที่ตัดสิน¹⁰⁹ การอ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญอาจกระทำได้โดยไม่ต้องมีคู่ความในคดี¹¹⁰ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียจะทำในนามของสาธารณรัฐ¹¹¹ และลงนามโดยคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

2.3.2 ประเภทของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญสามารถแบ่งประเภทของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ดังต่อไปนี้

¹⁰⁸ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา 20 ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 281.

¹⁰⁹ ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย ข้อ 37(1) ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 291.

¹¹⁰ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา 26 (1) ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 283.

¹¹¹ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา 19 (2) ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 13, น. 280.

2.3.2.1 คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย (หมายถึง รัฐธรรมนูญและกฎหมายลำดับที่สูงกว่า) ของกฎ รัฐบัญญัติ และสัญญาระหว่างประเทศ แยกได้เป็น

(1) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐบัญญัติและรัฐธรรมนูญของกฎที่ตราขึ้นโดยองค์กรฝ่ายปกครองของสหพันธ์หรือมลรัฐตามมาตรา 139b ของรัฐธรรมนูญ

(2) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายแม่บทของกฎเกณฑ์ที่บัญญัติขึ้นโดยองค์กรสูงสุดทางปกครองตามมาตรา 139a ของรัฐธรรมนูญ

(3) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติที่ตราขึ้นโดยมลรัฐหรือสหพันธ์และคำวินิจฉัยชี้ขาดว่ารัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์หรือไม่ด้วยตามมาตรา 140 ของรัฐธรรมนูญ

(4) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย (รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น) ของสัญญาระหว่างประเทศ

2.3.2.2 คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาและคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งและคำวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาที่ได้รับจากการเลือกตั้งตามมาตรา 141 ของรัฐธรรมนูญ

2.3.2.3 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรต่างๆ

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรต่างๆ แยกได้เป็น

(1) คำวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลกับองค์กรฝ่ายปกครองระหว่างศาลปกครองกับศาลอื่น (รวมทั้งระหว่างศาลปกครองกับศาลรัฐธรรมนูญเอง) ระหว่างมลรัฐกับมลรัฐ และระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 138 (1) ของรัฐธรรมนูญ

(2) คำวินิจฉัยชี้ขาดว่าการกระทำในทางนิติบัญญัติหรือการบังคับการตามกฎหมายเป็นอำนาจหน้าที่ของมลรัฐหรือสหพันธ์ ทั้งนี้โดยต้องมีคำร้องจากรัฐบาลแห่งมลรัฐหรือรัฐบาลแห่ง

สหพันธ์พร้อมทั้งร่างกฎหมายหรือร่างกฎแนบไปพร้อมคำร้องด้วยตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 138 (2) ของรัฐธรรมนูญ

(3) คำวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับการตีความบทบัญญัติที่ว่าด้วยอำนาจของสถาบันตรวจเงินแผ่นดิน หรืออำนาจของสถาบันตรวจการปกครองแผ่นดิน ระหว่างสถาบันตรวจเงินแผ่นดินหรือสถาบันตรวจการปกครองแผ่นดิน กับองค์กรฝ่ายปกครองสูงสุดต่างๆ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 126a ของรัฐธรรมนูญ

(4) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดข้อพิพาทอันเกิดจากความตกลงหรือสัญญาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของมลรัฐหรือสหพันธรัฐระหว่างมลรัฐด้วยกันหรือระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์ตามมาตรา 138a (1) และมาตรา 138a (2) ของรัฐธรรมนูญ

2.3.2.4 คำวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างสหพันธ์ มลรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินระหว่างสหพันธ์ มลรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในกรณีที่สิทธิเรียกร้องตามข้อพิพาทไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมหรือไม่อาจยุติได้โดยคำสั่งทางปกครองตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 137 ของรัฐธรรมนูญ

2.3.2.5 คำวินิจฉัยชี้ขาดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับผลของการลงประชามติ

คำวินิจฉัยชี้ขาดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับผลของการลงประชามติ ในกรณีที่มีการโต้แย้งว่าผลการลงประชามติไม่ถูกต้องตามมาตรา 141 ของรัฐธรรมนูญ

2.3.2.6 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคำฟ้องที่มีต่อองค์กรของรัฐ

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องที่มีต่อองค์กรของรัฐ ในกรณีที่มีการฟ้ององค์กรของรัฐของสหพันธ์หรือมลรัฐให้รับผิดชอบตามรัฐธรรมนูญอันเนื่องมาจากการละเมิดกฎหมายตามมาตรา 142 และมาตรา 143 ของรัฐธรรมนูญ

2.3.2.7 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคำฟ้องโต้แย้งคำสั่งทางปกครอง

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับคำฟ้องโต้แย้งคำสั่งทางปกครองที่ออกมาโดยกระบวนการพิจารณาที่เป็นทางการ หรือโต้แย้งการใช้กำลังทางกายภาพบังคับปัจเจกบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในกรณีที่โจทก์ได้ต่อสู้จนสิ้นหนทางในศาลอื่นแล้วและโจทก์ต่อสู้ว่าคำสั่งทางปกครองดังกล่าวขัดต่อสิทธิส่วนบุคคลที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญหรือออกมาโดยอาศัยฐานของกฎเกณฑ์ที่ขัดต่อกฎหมายตามมาตรา 141b ของรัฐธรรมนูญ

2.3.2.8 คำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศทั้งนี้ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์กำหนดตามมาตรา 145 ของรัฐธรรมนูญ

2.3.3 ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

การพิจารณาเรื่องผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกสเตรียมีประเด็นที่ต้องพิจารณาใน 2 ประเด็นด้วยกัน คือ ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาได้ดังนี้

2.3.3.1 ผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกสเตรียซึ่งเป็นแบบฉบับของระบบการพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องตามรัฐธรรมนูญแบบรวมอำนาจนั้น เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีใดแล้ว คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมิได้มีผลผูกพันแต่เฉพาะบุคคลผู้เป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณานั้นแต่ยังมีผลผูกพันบุคคลภายนอกเป็นการทั่วไป (erga omnes) ซึ่งตกอยู่ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันกับคู่ความในกระบวนการพิจารณาในอนาคตด้วย¹¹² โดยเฉพาะคำวินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐธรรมนูญ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยว่ารัฐธรรมนูญฉบับใดฉบับหนึ่งขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ รัฐบัญญัติฉบับนั้นก็จะไม่มีผลบังคับแก่บุคคลทุกคนเป็นการทั่วไป เสมือนหนึ่งว่ารัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้ถูกยกเลิกไปโดยรัฐธรรมนูญที่ตราขึ้นในภายหลังและรัฐธรรมนูญที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ฉบับที่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญจะกลับมามีผลบังคับได้ใหม่อีกครั้งหนึ่งเว้นแต่ศาลรัฐธรรมนูญจะได้กล่าวไว้เป็นอย่างอื่น¹¹³ ส่วนการเริ่มมีผลผูกพันของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกสเตรีย นั้น รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองหลักการดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 139 และมาตรา 149 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย โดยใช้หลักความลบล้างได้ (Vernichtbarkeit) โดยให้มีผลนับจากปัจจุบัน กล่าวคือ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่ารัฐธรรมนูญฉบับใดฉบับหนึ่งขัดหรือแย้งกับ

¹¹² Mauro Cappelletti, *supra* note 25, p.96.

¹¹³ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, “การพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องตามรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติโดยองค์กรตุลาการ,” *วารสารนิติศาสตร์*, เล่มที่ 4, ปีที่ 10, น. 569-570 (ธันวาคม 2521).

รัฐธรรมนูญนั้นมีผลบังคับได้เฉพาะในกาลภายหน้านับแต่วันที่ได้มีคำวินิจฉัย (ex nunc) หรือเริ่มต้นมีผลบังคับในเวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตภายหลังจากที่ได้มีการประกาศโฆษณาคำวินิจฉัย (pro futuro)¹¹⁴ ผลของกฎหมายที่ถูกรื้อถอนให้กฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งไม่มีผลบังคับนั้นจะให้มีผลนับจากมีการประกาศและไม่ให้มีผลสำหรับข้อเท็จจริงที่สิ้นสุดไปแล้ว เท่าที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดให้มีผลย้อนหลัง ในกรณีนี้เป็นดุลพินิจของศาลรัฐธรรมนูญ และศาลอาจกำหนดให้มีผลในอนาคตได้ โดยการกำหนดเวลาที่จะให้มีผลซึ่งกำหนดเวลานั้นไว้จะต้องไม่เกิน 1 ปี¹¹⁵

กรณีจึงอาจกล่าวได้ว่าในระบบกฎหมายออสเตรเลีย กฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ถือว่ากฎหมายนั้นเป็นโมฆะเพียงแต่โมฆียะ ซึ่งอาจเพิกถอนหรือลบล้างเสียได้เท่านั้น ฉะนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นกฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่กฎหมายนั้นก็ยังจะมีผลบังคับได้อยู่ จนกว่าจะถึงเวลาที่ได้มีการพิมพ์โฆษณาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียจึงไม่ได้ประกาศความเป็นโมฆะที่มีอยู่แล้วของกฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ หากแต่ศาลนี้เป็นผู้เพิกถอนและลบล้างกฎหมายดังกล่าวเลยทีเดียว นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียยังมีอำนาจที่จะใช้ดุลพินิจสั่งให้คำวินิจฉัยของตนเริ่มต้นมีผลบังคับในเวลาใดเวลาหนึ่งในอนาคตภายหลังจากที่ได้มีการพิมพ์โฆษณาคำวินิจฉัยด้วย แต่การชะลอผลบังคับของคำวินิจฉัยไว้เช่นนี้จะชะลอไว้ได้ไม่เกินกำหนดเวลาหนึ่งปี นับแต่วันประกาศโฆษณาคำวินิจฉัย¹¹⁶

2.3.3.2 การบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

หลักเกณฑ์ว่าด้วยการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลียได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในไว้ในมาตรา 146 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลียและมาตรา 27 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรเลีย ซึ่งบัญญัติว่า¹¹⁷

“การบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 137 ของรัฐธรรมนูญให้ดำเนินการบังคับโดยศาลยุติธรรม

การบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีอื่นๆ ให้เป็นภาระหน้าที่ของประธานาธิบดี โดยให้หน่วยงานของสหพันธรัฐหรือหน่วยงานของมลรัฐ หรือกองทัพของสหพันธรัฐ

¹¹⁴ John S. Bell., *supra* note 25, p. 99.

¹¹⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่* 75, น. 58.

¹¹⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่* 113, น. 572.

¹¹⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่* 27, น. 99.

เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการบังคับคดีตามคำสั่งของประธานาธิบดีที่จะสั่งให้หน่วยงานใดเป็นผู้บังคับคดีตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คำร้องเพื่อให้มีการบังคับคดีตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้ยื่นคำร้องไปยังประธานาธิบดี คำสั่งของประธานาธิบดีที่สั่งให้หน่วยงานใดเป็นผู้บังคับคดีตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่จำเป็นต้องมีผู้ลงนามรับสนองคำสั่งตามมาตรา 67 ของรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ในกรณีที่เป็นการบังคับคดีต่อสหพันธรัฐหรือหน่วยงานของสหพันธรัฐ”

“การบังคับคดีซึ่งต้องดำเนินการตามมาตรา 146 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญสหพันธรัฐให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนั้นๆ”

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะพบว่าในระบบกฎหมายออสเตรเลียมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการบังคับคดีตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไว้ค่อนข้างชัดเจน และสามารถแบ่งประเภทของการบังคับคดีตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) การบังคับคดีตามคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินระหว่างสหพันธ์ มลรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตรา 137 ของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรมในการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ สำหรับวิธีการบังคับให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนั้นๆ ตามมาตรา 27 ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ

(2) การบังคับคดีตามคำวินิจฉัยในกรณีอื่นๆ รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของประธานาธิบดีในการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำร้องขอให้ประธานาธิบดีบังคับคดีตามคำวินิจฉัย เมื่อได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วประธานาธิบดีจะได้พิจารณาส่งองค์กรเจ้าหน้าที่ของสหพันธ์ ของมลรัฐ ตลอดจนกองทัพให้ปฏิบัติตามต่อไป ในกรณีที่การบังคับคดีตามคำวินิจฉัยเป็นการบังคับกับสหพันธ์หรือมลรัฐ ไม่จำเป็นต้องมีองค์กรเจ้าหน้าที่ผู้ใดลงนามรับคำสั่งของประธานาธิบดี แต่ประธานาธิบดีสามารถลงนามในคำสั่งได้เองโดยตรงทั้งนี้ตามมาตรา 67 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย¹¹⁸

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าองค์กรที่มีอำนาจในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในออสเตรเลีย มี 2 องค์กร คือ ศาลยุติธรรมและประธานาธิบดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแต่ละประเภทตามที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้น

¹¹⁸ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 13, น. 88.

ซึ่งจะเห็นได้ว่าอำนาจในการดำเนินการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ออกสเตรีย ส่วนใหญ่เป็นอำนาจของประธานาธิบดีสหพันธ์ เฉพาะคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้อง ในทรัพย์สินทรัพย์สินระหว่างสหพันธ์ มลรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตรา 137 ของ รัฐธรรมนูญเท่านั้นที่อำนาจในการดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็น อำนาจของศาลยุติธรรม

สำหรับวิธีการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อพิจารณาจาก บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะพบว่ารัฐธรรมนูญและ กฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีการในการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยไว้ชัดเจน กฎหมายกำหนดแต่ เพียงว่า ถ้าเป็นการบังคับคดีตามคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินระหว่างสหพันธ์ มล รัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญใน เรื่องนั้นๆ หมายความว่าวิธีการในการบังคับคดีจะเป็นอย่างไร เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่ จะเป็นผู้กำหนดในกรณีนั้นๆ ส่วนการบังคับคดีตามคำวินิจฉัยกรณีอื่นๆ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย ก็มิได้กำหนดวิธีการในการบังคับไว้ รัฐธรรมนูญกำหนดแต่เพียงว่า ให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำร้อง ขอให้ประธานาธิบดีบังคับตามคำวินิจฉัยและประธานาธิบดีก็ใช้อำนาจในการสั่งการให้หน่วยงาน ต่างๆ ไปดำเนินการบังคับตามคำวินิจฉัย การยื่นคำร้องขอต่อประธานาธิบดีให้บังคับคดีของศาล รัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นหน้าที่ตามกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญที่ต้องยื่นคำร้องขอให้บังคับคดี การยื่นคำร้องขอให้บังคับคดีไม่ได้อยู่ในดุลพินิจของศาลรัฐธรรมนูญ

ส่วนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีใดบ้างที่ต้องมีการบังคับ ในออกสเตรียยังเป็น ประเด็นที่มีข้อถกเถียงกันอยู่ แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ จะพบว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อไปนี้เป็นคำวินิจฉัยที่ ต้องมีการบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ¹¹⁹

(1) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินระหว่างสหพันธ์ มลรัฐ และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นตามมาตรา 137 ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออกสเตรีย

(2) คำวินิจฉัยเกี่ยวกับสมาชิกภาพและการตัดสิทธิในทางการเมือง และเป็นกรณีที่มี การกำหนดโทษทางอาญาหรือมีการให้ชำระค่าสินไหมทดแทนความเสียหายตามมาตรา 142 ของ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออกสเตรีย

¹¹⁹ บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 27, น. 100-104.

(3) กรณีของการให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 52 และมาตรา 58 ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับบุคคลที่ต้องถูกบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลีย เป็นไปตามหลักทั่วไปของการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาล คือ บุคคลหรือองค์กรผู้เป็นคู่ความในคดี

